é!

Afermativ. Piemontèis

sì
oui
ja
yes
sí
Да
是
نعم

Art: **Andrea Gastaldi, pitor piemontèis**

Gieugh, polìtica e delusion

Metrò: **Turin a cor. Andoa?**

Siensa: **le sumie e noi**

Piemontèis: **tuti ij concors**

Poste italiane - Spedizione in AP 70% - D.C.B. Torino - n. 2 / anno 2006

Publicà con èl sostegn èd la Region Piemont scond la L.R. 26/90 e s.m.i.

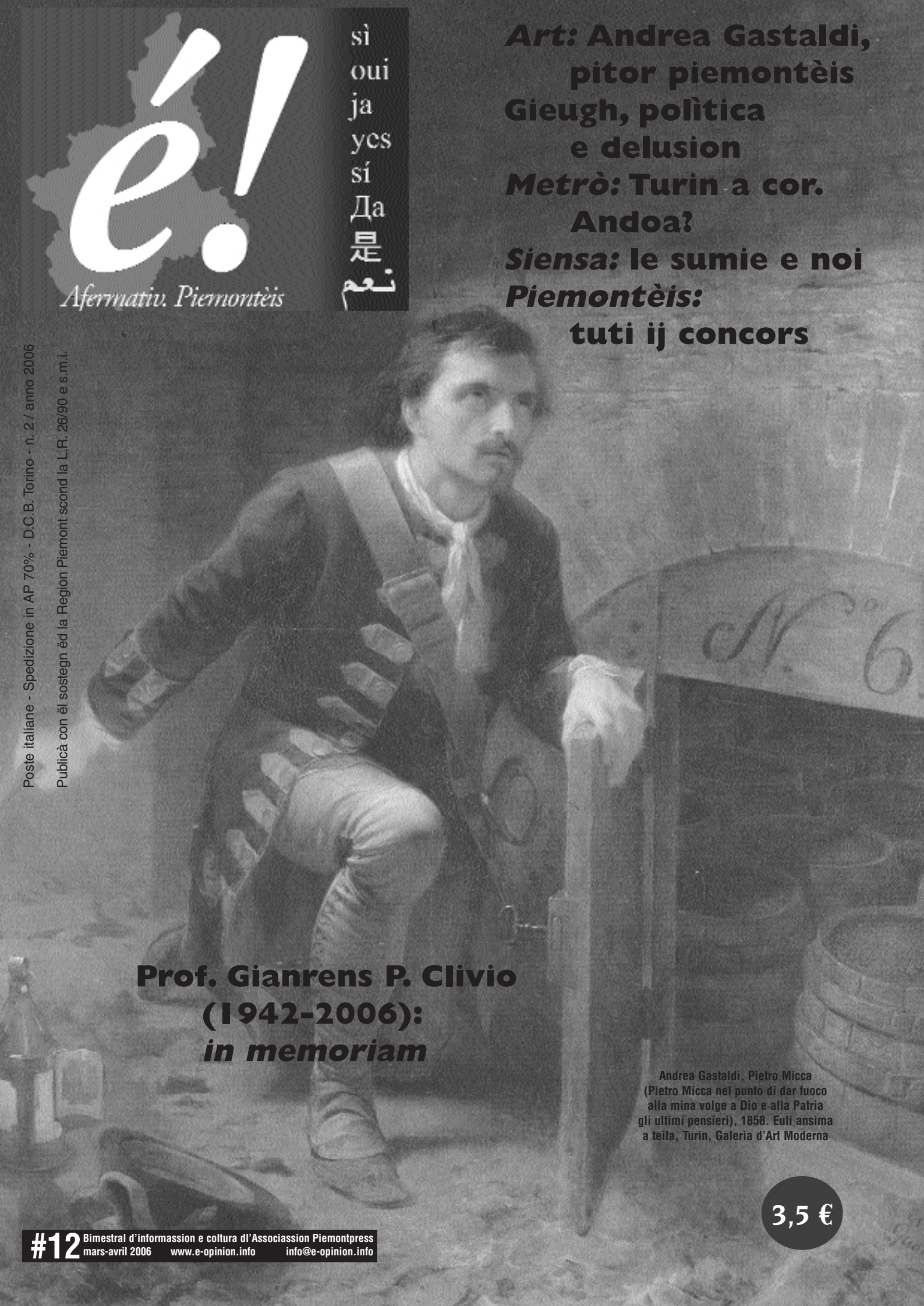

Prof. Gianrens P. Clivio (1942-2006): *in memoriam*

Andrea Gastaldi, Pietro Micca (Pietro Micca nel punto di dar fuoco alla mina volge a Dio e alla Patria gli ultimi pensieri), 1858. Euli ansima a teila, Turin, Galerìa d'Art Moderna

3,5 €

#12 Bimestral d'informassion e coltura dl'Associassion Piemontpress
mars-avril 2006 www.e-opinion.info info@e-opinion.info

“é!„ A DIPEND ËDCÒ DA TÒ AGIUT!

IJ PRESSI DJ’ABONAMENT (1 ann, 6 nùmer):

		Piemont e Italia	*Strangé*
Ordinari:		18 Euro	35 Euro
Sostnidor:	1 cadò a piasì (da specifiché ant ël boletin)	36 Euro	70 Euro
Benemérit:	3 cadò a piasì (da specifiché ant ël boletin)	72 Euro	90 Euro

Ij cadò d’“é!”: “ij clàssich”

A) G*rammatica della lingua piemontese* ëd Michela Grosso (162 pàgine)
B) Videocassiëtta D*ai frej piemontèis d'Argentin-a* (50 minute)
C) C*oretor Ortogràfich Piemontèis*, Cd për mijoré l’ëscritura (për Windows)

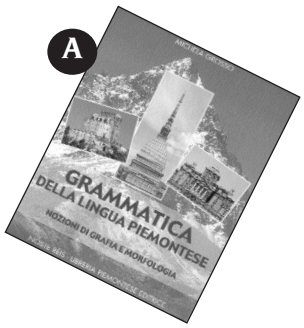

... e ij cadò neuv!!

D) A *pansa mòla*: 78 pàgine a color an gròss formà, un lìber-dësmora pràtich për mostré ël piemontèis ai pì cit
E) P*aròle an piemontèis*: ël prim DVD ëd poesìa piemontèisa, da Isler a Brero
F) J*ë stampin* B*ogiapiemont*: na serie ëd quatr adesiv an papé, giovo e colorà - Piemont ch'a bogia!

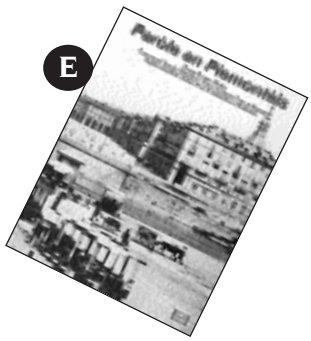

COMA ABONESSE

P*iemont e* Italia

An pòsta: versament an sël cont corent postal n. 53050969 antestà a:
Associazione Piemontpress, via Guastalla 17, 10124 Turin

An banca: bonìfich an sël cont BancoPosta antestà a: Associazione Piemontpress
Basic Bank Account Number (BBAN): E 07601 01000 000053050969

S*trangé*

Da l’Union Europenga: bonìfich bancari an sël cont antestà a: Associazione Piemontpress
International Bank Account Number (IBAN): IT 70 E 07601 01000 000053050969
Bank Identifier Code (BIC): BPPIITRRXXX

Fòra da l’Union Europenga: contatene për ij detaj

Important: për j’abonament sostnidor e benemérit
indiché la sernia dël cadò (a-b-c-d-e-f)
an sël boletin o ant la causal

ANT ËS NÙMER SÌ

p. 3
Al vot! (Al vot?!?) *ëd Mauro Tosco*
p. 4
Olimpìade finìe. Ël divertiment nò
ëd Sergi Garuss
p. 5
Osservassion – amere – an sij gieugh
ëd Tòjo Pegon
Ij leu e lë spòrt *ëd Silvio Sandrone*
p. 6
Un cadò për la sità *ëd Fernando Chessa*
p. 7
Preuve técniche dë "scontr ëd siviltà" *ëd Fabrissi Vielmin*
p. 8
Curte ma dròle *d'Elena Fornero*
p. 9
Piemont, lenga fransèisa, lenga piemontèisa
ëd Nedo Bòcc S-ciavet
p. 10
Sensa de (e senza sust) *ëd Gianluca Perrini*
p. 11
Andrea Gastaldi *ëd Genio Gabanin*
p. 12
Ël Pò, na stra d'eva *ëd Luigi Griva*
p. 13
Torna an sla grafìa piemontèisa *ëd Giuseppe Sanero*
pp. 14-15
Prof. Gianrens P. Clivio (1942-2006)
ëd Gianni Davico e Fransësch Rubat Borel
p. 16
Amprende a lese e scrive ël piemontèis. A gràtis
Bin vnù an Piemont *ëd Gianni Davico*
p. 17
Piemont antich *ëd Gianni Davico*
p. 18
Ël piemontèis an concors: poesìa, pròsa, tesi
p. 19
Le sumie e noi *ëd Silvio Sandrone*
p. 20
Felice Andreasi: piemontèis doc *ëd Paolin Siròt*
p. 21
Na vita an sël palch
Antërvista soagnà da Gianni Davico
p. 22
Barba John
p. 23
Ij letor a scrivo

"*é!*„ - Bimestral d'informassion e coltura dl'Associassion Piemontpress.
Autorisassion dël tribunal ëd Turin n. 5778
dël 27/04/2004

Diretor responsabil: Mauro Tosco (info@e-opinion.info)
An redassion: Gianni Davico (davico@e-opinion.info)
Silvio Sandrone (sandrone@e-opinion.info)
Ampaginassion: la fotocomposizione - Turin
Colaborassion gràfica: Marta B. Tosco
Proget gràfich cuvertin-a: Gaidano & Matta - Cher
Ij lògo dle rubriche a son ëd Gianni Chiostri
Ij dissègn a son ëd Gianni Soria
Webmaster: Paolo Castellina

Publissità: Gianni Davico, Tesi & testi - Turin
tel. (+39) 011 83.52.62 - davico@tesietesti.it

Corispondensa e abonament: Piemontpress
via Guastalla 17, 10124 Turin
tel. (+39) 011 83.52.62
email: info@e-opinion.info
www.e-opinion.info
Stampa: La Grafica Nuova - Turin

AL VOT! (AL VOT?!?)

ëd Mauro Tosco

I I son fame doi cont: i soma anvers la fin ëd fërvé. Ël giornal a seurt a mars. Ël nùmer dòp, ël 13 (che a sarà pì bel ëd cost-sì, che già a l'é pì bel ëd col passà) a magg. E j'elession a son a avril, ël 9. Conclusion: se i veuj fé un pòch ëd reclam i deuv dësgagieme, gnun-e lande.
A j'elession regionaj ëd l'ann passà a l'ha votà ël 71,4% dij piemontèis; a j'elession polìtiche dël 2001 ël 78,3%. Tuti an fila, ubidient. Donch gnun dabzògn che mi iv la conta ëd fé vòst dovèj e patapin e patapan.
Im përmëtto mach quàich consèj pràtich:
– andé a voté a l'é n'arzigh, e gnanca dij pì cit: fé atension, tute le vire a-i é sempe quaidun che a ven crasà sota na vitura o na mòto antramentr che a traversa la stra tut an pressa "përchè a deuv andé a voté" (a l'ha dijlo ël dotor?). Pensé ëdcò che dòp a venta torné andaré: dobi arzigh. Deurme ambelelì a l'é nen possibil (mangé e beive i sai nen);
– ël pòst andoa ch'as vota a l'é pien ëd germ e ëd maladie. I vintre e sensa gnun deuit av campo an man un crajon e un papé e av mando ant un canton stërmà, sensa aria. Col midem crajon a l'han pijalo senten-e ëd person-e ëd tuti ij color (polìtich), gent che i conòsse nen e ëdcò tanti che se i-j vëdde për stra i cambie marciapé. Gent che ël crajon a l'é butasslo an boca, për pensé mej (pensé a l'é nen afé da pòch, se un a l'é nen costumà). A-i na sarà che a l'han dovralo për polidesse j'orije. Quaidun fin-a për fërtesse... ël nas (e i nòmino nen d'àutri pòst, ma tut a l'é possìbil. TUT). A polido mai, andoa ch'as vota (e chi ch'a dovrìa polidé, ij carabigné?). La banca andoa a së scriv a l'é oita. Ij papé lassoma perde, a son sempe lì che a-j conto, tute le vire a-j ven un nùmer diferent e a conto torna. A la bon-a fin, statisticament parland, voté a fà pì mal che se vòst avzin an sël travaj a fuma la sigala. A venta pijesse varda dzortut da le maladìe dla pel e le infession respiratòrie (për via dl'aria sarà). As variss, da ste maladìe? As capiss. A-i va sò temp ma as variss. Squasi sempe;
– se i l'eve pijà n'angagg particolar con quaidun a venta pròpi che i vote, lòn as descut nen. Ma tut a deuv esse bin ciair, possibilment për scrit. Se anvece a son stàit an sël genérich deje nen fiusa. Se a l'han contave: "se i vagno mi a) a-i sarà travaj për tuti, b) ël piemontèis a sarà mostrà ant le scòle, c) i farai pieuve barbera e dossèt (a di alternà: mai mës-cé ël vin!), d) tuti a pagheran lòn ch'a l'é giust - tuti, meno ti, e) jë stipend a chërseran, ma tut a sarà a bon pat", e via parèj... bin, ciameje na garansia. O stevne a ca. O feve na spassegiada, che a fa bin.
Adess, fé com i veule. I peule steje a scoté e fé com av diso o i peule esse lìber, na vira ant la vita. Mach che i ven-e peui nen a contemla che i l'avìe votà chiel-lì, e chiel a l'ha fàit sòn e sossì, e vojàutri i volìe lòn e lolà... përchè mi i l'avìa divlo.

Ël nùmer 13 d' "*é!*„ a surtirà ël 10 ëd Magg

OLIMPÌADE FINÌE. ËL DIVERTIMENT NÒ

I l'hai ancora ant j'euj Armin Zöggeler ch'as confërma campion olìmpich dë slesa. L'ùltima vagnà ëd na longa serie, mach la sconda gara an patria 'd soa longa cariera (la prima a l'é stàita la pre-olìmpica sèmper a Sesan-a), përchè soa patria a l'é sensa na pista da trant'ani. Peui ij sòlit ben-pensant a crijo a lë scàndol se sò compagn dë squadra Plankensteiner a sà nen tròp bin cola cansonassa anti-austrìaca antitolà "Fratelli d'Italia": forse përchè costi-sì, anvece che dije grassie përchè a l'é content ëd garegé për ëd color nen sò (a-i é un verd ëd tròp), a lo consìdero un "frel" ëd serie B, con col sò nòm acsì pòch mediterani.
Comsëssìa, tut sossì a-i capitërà mai pì, përchè d'ora anans ij nòstri a l'avran na pista tuta soa, an patria. Òh già. Ma 'l TOROC a l'ha decidù che, finìe j'Olimpìade, la pista 'd Sesan-a a sarà dësmontà tòch a tòch: a costërìa tròp a mantnila. A l'han dësblà për dabon mesa montagna për butela an pé. E adess? A rangëran la montagna torna 'me prima? An cost cas, gnun-e trasse d'ambientalista, "nò TGV", sìndich *barricaderos* e fafioché compagn.
Is na visoma tuti dij pof lassà an gir dal TOROC (41 milion d'èuro), ch'a l'han costringiù j'ent locaj e lë Stat italian a buteje un tacon. A-i era pì nen un centésim për reclamisé l'event, tant për dine un-a. Anvece, për ij sùper-stipendi dij 1.700 dipendent ëd sòld a-i na j'era pro, tant për dine n'àutra. Talment tanti sòld ch'a savìo manch 'me fé a ciapess-je, tant a l'é vèj ch'a l'han fin-a dovù spende 13 milion d'èuro ant na consulensa *ad hoc*. E 'l total dle spèise a la vos "consulense" a l'é 'd 34 milion, antramentre che ij cost d'organisassion dël TOROC a son chërsù d'85 milion rispet a le prevision. I sfido, a sta mira, ch'a-i sia vnù fòra ij pof, e che d'asiende piemontèise tan'me Fré (Ferrero) a sio pijasse ben varda dal gropesse con cola crica-lì.
Tutun, j'Olimpìade a son finìe e 'l TOROC a sarërà. 1.700 pëson-e an s'na stra? Nò, a peul nen esse. Për esempi, a cor vos che ël GTT, për nen esse "costret" a fesse càrich ëd part ëd costi-sì e dij sò sùper-stipendi, a sia ancamin ch'a pija ëd gent ben ch'a-j serva nen: almanch a vansërà quàich sòld. An tùit ij cas, o 'd rif o 'd raf, costi 1.700 travajeur a trovëran na sistemassion: goerné ij pòst ëd travaj prima ëd tut a l'é ël mòt *politically correct*, ëdcò ëd gent ch'a sà gnanca 'me ch'as fà a ciapé na meisà.
Tuti a l'avran un motiv për arcordesse 'd *Torino* 2006 (ma përchè a l'han nen avù pì car "Turin 2006"? Motobin pì antërnassional: anglèis, fransèis, tedesch, e fin-a… piemontèis). Ij turinèis përchè a l'han vivù 'n seugn longh 15 di: col dë sté ant na sità lustra 'me në specc, con le muraje sensa scarabòcc, j'àutobus an orari, sensa *squatters*, lavavéder, spaciador, parchegiador abusiv. La *Chambra d'Oc* përchè a son stàite j'Olimpìade dlë Stat sensa atleta ma con sò inn sonà adritura ant la serimònia 'd duvertura. Ij piemontèis – e j'italian – përchè a seghitëran as sà nen fin-a a quand a coaté ij pof ëd la crica dj'Agnej, alias TOROC. Ansoma, j'Olimpìade a son finìe. Ël divertiment tut àutr.

Sergi Garuss

OSSERVASSION – AMERE – AN SIJ GIEUGH

Ruvà a la fin dij Gieugh Olìmpich a Turin e an Piemont, che a son stàit spetà për tanti ani da tuti ij turinèis e piemontèis, am ven da fé quàich cita considerassion.
Prima 'd tut a l'é giust arconòsse che grassie a na manifestassion amportanta coma costa Turin a l'é trovasse al sènter ëd l'atension mondial për doe sman-e, e sòn a peul nen fé dëspiasì a tuti coj piemontèis che as proclamo e a son an-namorà 'd soa tèra. Mai coma an costa ocasion la capital piemontèisa a l'é stàita për dabon l'amburil dël mond; për soe contrà a l'é stàit possibil sente parlé an tute le lenghe dël mond, vëdde mila e mila përson-e che sensa la scusa dij gieugh a sarìo mai sognasse 'd passé da sì.
Turin a l'ha mostrà al Piemont, a l'Euròpa e al mond ëd podej esse na sità motobin viva quand la situassion a-j lo ciama.
Darmage ch'a venta 'dcò armarché le negatività ëd costi di ch'i podroma mai dësmentié. La prima ròba ch'a l'é nen andame giù a l'é che ij *mass media* italian a son arcordasse dl'esistensa ëd nòsta capital, a son stupisse 'd soa blëssa e a l'han sùbit armarcà che sta sità a l'é soa, dësmentiandse che për ani e ani nòstr pais a l'é mai stàit oget ëd soa atension ("Piemont periferìa d'Italia").
Sòn a l'ha nen fame piasì ma passiensa, i soma giumai com ch'a son fàit costi italian. Lòn che a l'é pròpi nen piasume a l'é stàit ël portament ëd tanti, tròpi piemontèis che a l'han fàit passé costi di 'd glòria sportiva e econòmica sensa mostré al mond soa piemontesità o, për lo meno, soa diferensa con j'avzin italian.
Pòchi drapò, gnun-a manifestassion ëd piemontesità: ancora na vira i l'oma mostrà al mond d'esse dovert a tute le colture ma d'avèj pì nen n'anima nòstra. Valadì: n'autra ocasion sgairà, n'autr tren ch'a passerà pì nen.
N'esempi sol për sosten-e cost rasonament: Atrium, andoa tra le lenghe ch'a spiego lòn ch'a-i é a tuti ij visitator a-i é 'dcò l'occitan! Ma nen ël piemontèis.
Quaidun a l'ha protestà?

Tòjo Pegon

IJ LEU E LË SPÒRT

Ant ës giornal i l'oma criticà ël manch total ëd rèis dij gieugh olìmpich d'invern ëd Turin 2006 ant ël teritòri andoa a l'han leu. Ël piemontèis a l'ha gnun ròl ofissial o bele mach ëd sirimònia. Le doe mascòt e sò nòm a podrìo esse dij gieugh precedent – o ëd coj d'apress. L'imn olìmpich – an italian e anglèis con gnanca na paròla an piemontèis – a l'é cantà da... Claudio Baglioni. Fin-a ël nòm ofissial dij gieugh *Torino* nopà che *Turin* 2006, a l'é sernù për buté l'acsan an sl'Italia pitòst che ansima ël Piemont e ël mond. Ma se j'organiseur ofissiaj a son genà d'esse ant ël pais subalpin, j'antrepreneur a l'han pì ëd ghëddo. Doi ëd lor, un cit e un gròss, a l'han creà ëd blose dë spòrt ch'a diso fòrt l'orgheuj piemontèis. La blosa **Savian**, ant la fòto, a l'é prodovùa e vendùa da **Ruggeri** (contrà 'd Turin 51, 12038 Savian, teléfon: 0172 715.118). An sla blosa a-i é ëdcò ël Drapò piemontèis e l'arma subalpin-a. An italian, ma sèmper con ël Drapò, a l'é la blosa **Piemonte**, ëd **Robe di Kappa**, ch'a peul esse catà ansima sò sit Internet (www.kappastore.com), o pura an vaire negòsse ëd la region. La blosa Savian e cola Piemonte a ven-o anviron sent euro.

Silvio Sandrone

UN CADÒ PËR LA SITÀ

Ant ij prim di ëd fërvé a l'é inaugurasse, dòp ani ëd cantié, travaj an cors e malasi, ël prim trat ëd M*etrotorino*, la metropolitan-a VAL ëd la sità, la prima an Italia. VAL a sta për "Veìcol Automàtich Leger": an pràtica, ij tren a l'han pa 'd manovrator e a l'han ëd roe an goma che a scoro ant ëd binari fait a mësura, coma an vàire sità europenghe ëd media dimension, për esempi Lille, an Fransa. Visadì che tut a l'é pi cit (fin-a tròp!), stassion, pensilin-e, tren, galerìe... rispet a le gròsse metropolitan-e coma cole ëd Milan, Londra, Paris e via fòrt.
Ma andoma con deuit.
Introma ant la stassion ëd piassa Rìvole: a s'arconoss dal sìmbol "M". As cala, as cata ël bijèt dal distributor automàtich (franch belfé: it i-i bute 90 cent, it ësgnache un boton e ël bijèt a seurt. Fiamengh!). Ël bijèt a val për na corsa an metrò o për 70 minute an sij veìcoj ëd surfassa.
As passa travers le transënne e as cala giù an banchin-a andoa ch'a së speta ël tren. L'atèisa màssima a l'é ëd 4 minute. A riva ël tren: ma anté ch'a l'é? Sempi: a l'é protegiù da na granda galerìa trasparenta, dont le pòrte as deurbo an corispondensa ëd cole dël tren. Sòn për evité che un fòl eventual a campa giù quaicòs o... chiel midem dal pian dë dzora o diretament da la banchin-a. Bela pensà, coma l'euv ëd Colomb, neh?
Ël tren a l'ha doe caròsse a soa vira dividùe an doi scompart, e... a l'é cit, pròpi cit.
Për sòn sovens a-i é tròpa gent e a conven speté col ch'a ven dòp.
A-i é nen ël manovrator: chi ch'as buta an ponta al vagon (le masnà a s'amuso motobin) a l'ha na bela vista dij binari (a son anluminà) che a scoro a 80 km/h e a-j smija d'esse an sle montagne russe. La fërmà, la duvertura dle pòrte e la partensa a son comandà a distansa da na sentralin-a eletrònica. Gnun-e por: an Fransa a fan parèj da 20 agn e a l'é mai capitaje gnente.
I dësmontoma a Pòrta Susa e, sensa bzògn ëd seurte da la stassion, i passoma al binari opòst për ël viage d'artorn.
Ma dòp doe fërmade ël tren a part pi nen e a resta ferm an stassion con le pòrte duverte. N'aut-parlant a n'avisa che "ël servissi a l'é temporaneament sospendù për càuse técniche". Des minute pì tard la gent a ancamin-a a reclamé: vàire as na van për fessla a pé... vint minute pi tard ël servissi a arpija. Vàire as lamento për ël disservissi: ël përsonal a në spiega che "l'impiant a l'é ancor an colàud". Ma ël colàud e-lo nen cola ròba che as fa *anans* d'inauguré quaicòs?
La gent as na va contrarià, tant pi che a l'era staje n'autr blòch, ëd mes'ora, quaich di andarera... Un passegé con un giachèt nèir, la testa rasà e n'adesiv tricolor an front (!) am dà dël "disfatista" e dël "*cafone*" përché i son permëttume ëd sotligné la figura motobin grama che i l'oma fait con ij vaire strangé lì present a causa dj'olimpìade. I-j rëspondo che i son nen disfatista... i son turinèis. Lòn che a-j fà sauté ij nerv: "*e io sono italiano*!" Scambiasse che ij soma nòstra nassionalità, i l'hai lassalo a sò deliri.
Comsëssìa, a la surtìa l'impression general a l'é bon-a, e, a pat che ëd disservissi parèj a s'arpeto nen tròp sovens, costa metrò a l'é un bel cadò për la sità, com a dis ël sit internet. Cadò che però, dësmentioma nen, i l'oma pagà noi.
Al moment, ël përcors as dësgropa da piassa E. Fermi ëd Colègn a piassa XVIII Dzèmber (Pòrta Susa), an passand sota avenùa 'd Fransa.
As prevëdd për ël 2009 në slongament da Pòrta Susa a la stassion Lingòt e, an data da definì, d'autr slongament fin-a a Rìvole e Ròsta da na part e fin-a a piassa Bengasi da l'àutra. I staroma a vëdde...

Fernando Chessa

PREUVE TÉCNICHE DË "SCONTR ËD SIVILTÀ"

Daré dla question dij dissegn contra l'Islam

Na cita gazëtta daneisa, ch'as ciama *Jyllands-Posten*, a pùblica na serie ëd vignëtte contra ël profeta Maomet, figura sacra për un miliard ëd musulman, e sòn a pròvoca un finimond dont a l'é ancor nen rivaje la fin. Ma còs a-i é drera ës ciadel? Prima ëd tut a sauta a l'euj che ij dissegn a son sortì al meis dë *stèmber*, antramentr che ël ciadel a l'é s-ciopà a fërvé. Sòn a fa pensé che *quaidun* a l'ha *vorsù* ël ciadel. Prima ròba përchè cola libertà d'espression sensa limitassion dont tuti a parlo për condané la reassion islàmica, an Euròpa a esist nen: chi che ancheuj a vorèissa publiché n'ëstudi stòrich butand an question le modalità dl'ampërzonament nazista dj'ebreo antra ël '42 e ël '45 a dovria rassegnesse a vive an esili për sempe. Përchè a sò ca a sarìa semplicement campà an galera (andova as treuva dagià un bon numer d'ëstorich nen alineà), da già che la pì part dij pais europengh a l'ha ëd legi ch'a proibisso ëd questioné la version dla stòria ëd coj ch'a l'han vagnà la II guera mondial. Donca la libertà d'espression an Euròpa a l'é *già* limità. Për capì lòn ch'a-i càpita a venta conòsse l'idèja dlë *scontr ëd siviltà*, espression che nòst giornalista ultrà ëd l'atlantism (ël 90% ëd la categoria) a dòvro për spieghé minca manifestassion ëd rabia dël mond musulman. Cost concet a l'é vnù famos d'apress d'un liber d'un dij ideòlogh dla guera freida, Samuel Huntington, publicà ant ël 1994: *Lë scontr ëd le siviltà e ël neuv ordin dël mond*. L'idèja sentral a l'é che con la fin dla contraposission ideològica con ël comunism, l'"Ocident" (o mej, l'"America portatris ëd libertà") as treuva dnans n'àutr nemis, l'"islam" – identificà coma barbarie e arcaism ch'as peul nen modernisesse. A l'é evident che cost quader apocalitich ëd lòta dël bin contra al mal a l'é espression ëd la preocupassion dl'*establishment* anglo-american che con la fin dla "mnassa" sovietica a l'ha dij problema a ten-e l'Euròpa gropà a la NATO.

N'auta ròba da ten-e present a l'é che costa *fiction* a l'ha nen anventala Huntington ma n'ingleis, Bernard Lewis, ant l'articol *The Roots of Muslim Rage. Why so many Muslims resent the West, and why their bitterness will not easily be mollified* ("The Atlantic Monthly", stèmber 1990). Lewis a travaja da 30 ani ant ij US e ancheuj a costituiss la prinsipal referensa coltural për ij contat con ël mond islamich dij *neocon*, ij neoconservator ch'a contròlo l'aministrassion Bush.

Un giornalista coragios coma Maurizio Blondet a l'ha notà coma ël diretor dle pagine colturaj ëd la gazëtta daneisa ch'a l'ha publicà ij dissegn, Flemming Rose, da pì che a esse un paladin d'Israel, a l'é an contat organich con l'aparat ëd propaganda dij *neocon*. Costi sì a son sempe pì cagnin për coma l'Euròpa as angagia nen pro contra l'Islam. Tnoma present che ël ciadel a l'é s-ciopà mach dòp che a l'han publicaje ij gròss giornal american (la pì part controlà da sionista). An costa manera a l'han butà l'Euròpa contra ël mond islamich. N'operassion përfeta, fin-a da la sernia dël sò episenter, un pais dont ël drapò a pòrta na cros, an manera da canalisé simbolicament la rabia dj'islamich.

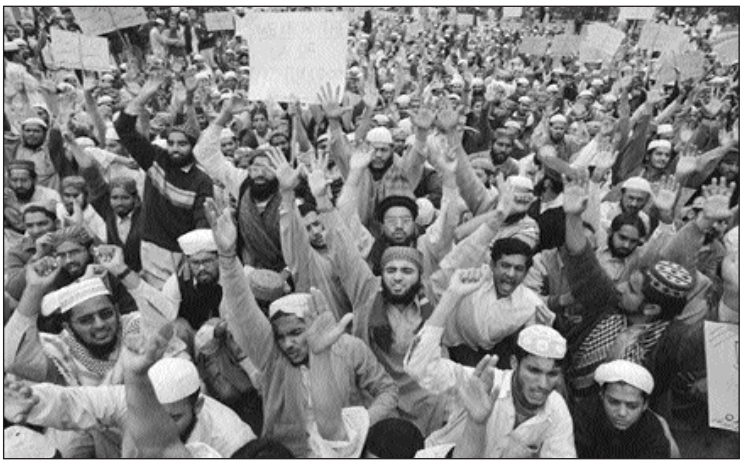

Ultima question: përchè ës ciadel a l'é s-ciopà pròpi a j'inissi ëd fërvé? Ij motiv a son vaire – col prinsipal a l'é sempe la manca ëd posission strategiche da part ëd jë Stat Unì (a sauta a j'euj la contemporaneità con ël vertis dla NATO a Taormin-a). Ai confin ëd la neuva "Fortëssa Euròpa" che Londra e Washington as ësfòrso ëd creé, ël feu che a brusa an sla riva musulman-a dël Mediterani a fà da sfond ideal për fé passé l'idèja che contra ai "barbar a le pòrte" e lor "atach a la democrassìa" a-i sia mach na solussion: ij "valor ëd l'America"…

Fabrissi Vielmin
fabrissi@mail.ru

CURTE MA DRÒLE

An Russia - 1

Ël FSB, ël servissi segret russ, a serca dë spìe che a fasso ël gieugh dobi. Ant ël sit web un anvit bin ciàir a l'é adressà a tuti j'agent ëstrangé che a travajo ant ël teritòri russ: se a l'han maitass ëd colaboré ëdcò con ël FSB, a basta che a telefon-o a un "nùmer confidensial". A saran coatà da l'anonimat, a travajeran ansema j'agent russ pì an piòta e, dzortut, a podran seguité a pijé ël salari da sò Pais.

An Russia - 2

An Siberia në spaciador azerbaigian a l'ha vendù un chilo ëd marmlada a doi polissiòt anmascrà da tossicòmani, e a l'é stàit arestà. Ij doi "client" a l'avìo già catà ëd dròga për doe vire da l'òm, lòn che ant ël gergon ëd la poliss a së s-ciama "compra ëd control". Për la tersa vira a j'ero butasse d'acòrdi për caté un chilo ëd *khanki*, na sostansa derivà da l'eroin-a, për un valor d'apopré tremila sinchsent euro. As prontavo donca a aresté ël delinquent an sël fàit, ma chiel a l'ha consignà ai polissiòt un pachet ëd marmlada nopà ëd la dròga (a l'han la midema consistensa). L'óm a l'é stàit butà an përzon andoa a arziga ëd resté për sinch agn.

Òscar oscurà

Gnune speranse a Hong Kong ëd vëdde fin a la fin la sirimònia ëd la consigna dël Premi Òscar. Tuti j'agn a l'é l'istessa stòria: ël canal televisiv pùblich TVB a manda an onda an direta la trasmission, che për ël decalage orari (sëddes ore ëd diferensa da Hollywood) a ven a esse ël 6 ëd mars la matin. Ma pròpi col di lì, squasi a la midema ora, a l'é prevëddù ëdcò un program dël govern con ël but "d'educhè la popolassion". L'arzultà: ij abitant d'Hong Kong a vëddo la sirimònia fin squasi a la fin ma ans ël pì bel, quand che a son an camin che a diso chi a l'ha vagnà l'Òscar për ël film pì bon, as trovo sintonisà ans lë studi bin serios ëd la trasmission educativa. Tuti j'agn la TVB a arseiv senten-e ëd proteste ëd telespetador anrabià. Ma fin a ancheuj ij dirigent a son nen riessù a convince ij buròcrat dël govern a cambié ël palinsesto.

Manual ëd le scuse

J'automobilist anglèis a tiro fòra na bela fantasìa quand che a venta conté ëd cuche a l'assicurassion. La companìa Norwich Union a l'ha publicà un repertòri ëd diciarassion apress d'assident ant ël 2005, andoa j'assicurà a serco an vàire manere ëd dëscarié soa responsabilità. Un, che a l'avìa s-ciapà ël parabris, a l'ha dit che në scrieul volant e congelà a l'é andàit a boceje andrinta. N'aùtr a l'ha afirmà che na rena a l'é setasse dzora soa capòt e a l'ha përfondala. E sempre për parlé ëd bes-ce: në strop ëd vache afamà a l'avrìa rusià tuta la carosserìa ëd n'àuto an sosta, na zëbra a l'avrìa atacà la *jeep* d'un turist durant un safari e un tòr scapà da na fera a l'avrìa sbërgnacà na vitura ferma al semàforo. Ëdcò ël mangé a gieuga un ròl ëd prim pian ant j'assident. Apress un tamponament n'automobilist a l'ha diciarà d'esse sghijà an sna bròcia ëd carn congelà scapà fòra da l'àuto anans a chiel ant na curva. "I l'hai nen podù frené", a l'ha dit n'aùtr, "për che i l'avìa na patata ancastrà dzora ël pedal".

Tilèt pressios

A Amsterdam, an Olanda, consumé an pùblich la *cannabis* a l'é nen un crìmen. Ma la Comun-a a l'ha decidù d'antërdila an serte part ëd la sità. A l'ha fàit buté ëd tilèt con dzora na sigala ëd dròga e la feuja ëd *marijuana* ant ël reul ross ëd diviet. Quàich di apress quaidun a l'avìa rubà tuti ij tilèt e vàire senten-e ëd përson-e a l'avio già telefonà a j'ofisse ëd la Comun-a për ciamé se a l'era possìbil catene un. Ël tilèt a ven adess produvù an serie e a costa novanta euro. A lo cato dzortut d'american, d'australian e ëd singaporèis. L'arzan vagnà a sarà destinà a n'associassion ëd beneficensa.

Elena Fornero

GRIVA

Produzione tendaggi per arredamento

Griva Spa
Strada Chieri 91, 10020 Andezeno (To)
tel. +39.011.9439411
fax +39.011.9434420
www.grivaonline.com
info@grivaonline.com

PIEMONT, LENGA FRANSÈISA, LENGA PIEMONTÈISA

Ël prim alarme a l'avìa campalo, con n'artìcol an sël *Corriere della Sera*, Gaspare Barbiellini Amidei, giornalista da l'ësguard atent ëdzora ste materie. *"Pochi se ne sono accorti* – a scrivìa ël 22 ëd novèmber –, *ma dal 12 ottobre, grazie all'articolo 25 del decreto legislativo che attua la legge 53, cioè la Riforma della scuola, le radici linguistiche dell'Europa continentale sono diventate 'facoltative'"*.
An sò artìcol, Barbiellini Amidei a spiegava che *"uno dei punti migliori della Riforma"*, vis-a-dì la presensa ëd n'àutra lenga strangera d'acant a la lenga anglèisa, për ël midem nùmer d'ore la sman-a, a podìa sauté mersì a le disposission dël decret, che a përmëtt a l'anglèis ëd caparesse tute j'ore setimanaj. Për chi a vorèissa tutun ëstudié na seconda lenga oltra a cola anglèisa, *"resta ferma la possibilità* – parèj a dispon ël plesant decret – *di avvalers[ene] nell'ambito delle attività ed insegnamenti facoltativi"*. Ch'a sarìa tanme dì che, ant la scòla italiana, as butrà Flaubert, Cervantes, Goethe, e le lenghe rispetive, an concorensa, ben antendù facoltativa, con j'arsete ëd cusin-a, ël gieugh djë scach e l'usage ëd na tastera d'ordinator.
I soma dëdnans a na situassion seriosa, che a rësguarda nen mach na quis-cion interna a la scòla, val-a-dì cheicòs da lassé ch'a sia regolà daj fonsionari dl'istrussion. Bolversand lë studi dle lenghe strangere, ës provediment ch'arforma l'Arforma a possa ogetivament vers lë studi dla lenga anglèisa an tant che lenga ùnica e a la pari con l'italian. Ni a val fé ëd considerassion antorn a j'efet che a podran nen esse imedià, lijà

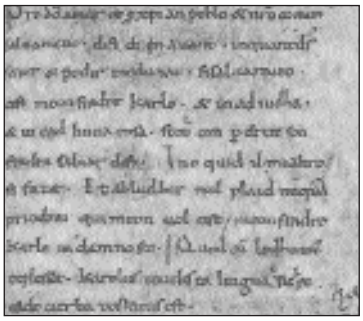

Ël Giurament dë Strasborgh (datà 842), ël prim document an lenga fransèisa (partìcolar)

come a son a la disponibilità dle catedre che a son ëd fransèis e d'alman, për passé, cand che a saran liberà dij titolar d'ancheuj, a l'anglèis.
Le lenghe strangere studià ant le scòle italian-e a l'han nen la midema valensa e ël midem valor ëstòrich an tute le region. A l'é nen un cas che a sio stàite le Region Piemont, Trentin e Friul Venessia-Giulia a dzorlevé ël problema, antramentre che për j'àutre a smija nen ch'a-i sia ëd problema. A l'é an belessì, an se region a j'ale dla part continental ëd l'ansidita Penìsola, che la stòria a l'ha marcà n'anliura ancreusa con le lenghe – cole regionaj e cole ëd sivilisassion e donca ëd grand ëspassi polìtich – che a son ëstàit ël mojen ëd comunicassion aministrativa e ëd coltura për ëd sécoj.
Ël Piemont, ël Trentin, ël Friul Venessia-Giulia, sensa lenga fransèisa la prima, e sensa lenga alman-a j'àutre doe, a chito d'esse le tre region che la stòria a l'ha fassonà tan-me che i conossoma e tan-me che a l'ha consignane.
Për lòn ch'a rësguarda ël Piemont, a l'é nen ben ciàir – nen mach për ij Piemontèis an general, ma ëdcò për coj Piemontèis che a chërdo d'esse speciaj e che as diso "piemonteisista" – cola ch'a sia nòsta anliura con la stòria, la coltura, la sivilisassion fransèisa. Ëd sigur, an sij lìber che a conto na stòria d'Italia manìa për lë bzògn, ste nòste rèis ëspeciaj as treuvo pa. Për savèj chi i soma nojautri, e për prové a torna desse n'avnì, a venta ch'i arpio an man nòsta stòria. Lì andrinta a-i é ël fransèis.

Nedo Bòcc S-ciavet

Dilbert - ëd Scott Adams

SENSA DE (E SENSA SUST)

A l'é surtije ch'a l'é pa 'd vaire 'n liber ch'a l'ha vendù dosentmila còpie an Fransa: as trata dël *Traité d'Athéologie* (Édition Grasset, 2005) 'd Michel Onfray, n'autor conossù për soe posission anticlericaj, për soe teorie edonistiche (fondà 'n s'na letura 'd Nietzsche ch'i podoma definì superficial, a buté pòch) e për soe critiche a le tre religion ansidite "abramitiche".
An efet, an col ëscartabel mal ciadlà e presuntuos, Onfray a pretend ëd dësslé le contradission e le colpe dl'ebraism, dl'islam e – dzortut – dël cristianesim (che chiel a identifica tut curt con la Gesia catòlica): parej, la Genesi a l'é mach na faula misògina; Gesù a l'é nen na figura stòrica; Paul ëd Tarsos n'impotent bilios ch'a l'ha 'n ghignon le fomne e a scriv ant un grech pòver e grossé (!); Hitler a dventa 'n catòlich dvòt; ëd Pio XII Onfray an dis ch'a l'era schin-a e camisa con ij nasista, e via fòrt.
Conforma nòst "filòsof", la solussion ai problema causà da le religion monoteistiche a l'é nen l'ateism, che da sol a bastria nen, ma na "teologia dl'ateism", che chiel a ciama giusta *ateologia*. Vardlo sì l'antivelen miracolos.
Da l'autra part ëd j'Alp ël libret d'Onfray a l'é stait salutà com na "bocà d'aria frësca" (definission 'd L'H*umanité*) dai cultor dla *laïcité* e dla D*éesse* R*aison*, combin che jë studios serios (e 'n Fransa, për boneur, a-i n'é 'ncora) a l'abio fortì che 'l sucess d'un liber coma 'l T*raité* a l'é na marca dla decadensa dla coltura franseisa.
Tan ch'i lesia 'l test, a l'é vnume 'n ment an pi che n'ocasion ël poema L*e Folie Religiose* (1801) 'd nòst Edoard Calv, na critica severa a le tre religion monoteistiche, ma documentà e nen volgar. E Calv a l'avia nen a dispossion internet.
Onfray, al contrari, a sent nen lë bzògn ëd controlé soe afërmassion dnans ëd publicheje. Pr'esempi, parland ëd la misoginia cristian-a, a tira fòra la faula anticlerical dla

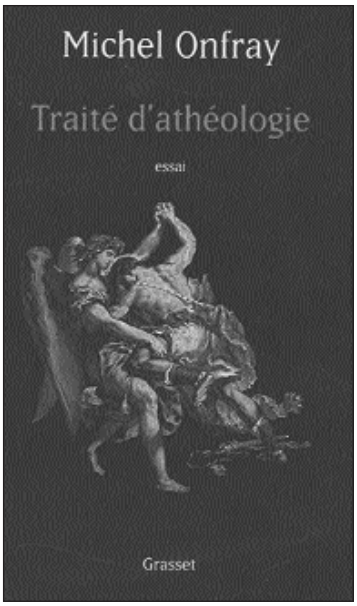

diatriba an sl'anima dla fomna. Conforma sta legenda, un Concili tnusse an Borgògna dël 585 a l'avria decretà për tre vot che le fomne a l'han ëdcò lor n'anima.
Onfray a scriv: "Ant l'ocasion dël Concili 'd Mâcon, ij cristian a pijo an esame 'l liber d'Alcidalus Valeus D*issertassion paradossal andoa as veul dimostresse che le fomne a fan nen part ëd la rassa uman-a*…
L'òm che Onfray a ciama, stropiandne 'l nòm, "Alcidalus Valeus", a l'é an realtà Valentius Acidalius (1567-1595), n'umanista alman che, coma ch'as ved dai sò estrem, a l'é nen probabil ch'a l'abia partecipà al Concili 'd Mâcon, da già ch'a l'é nà mila agn dòp. An efet, Acidalius (ch'a l'era në spiantadon), përtan fesse 'd reclam, a l'ha scrivù 'n *pamphlet* andoa ch'a serca 'd dimostré, dovrand d'esempi pijà da le Scriture, che le fomne a l'han nen l'anima: lòn a l'ha provocà la reassion dlë studios luteran Simon Geddicus, sot forma 'd na D*ifeisa dël gener feminin*. La polemica a l'é staita pitòst dura: a Acidalius, col ch'a l'avia amorsala, a l'ha pijaje 'n crep.
Dël 1647 ij doi libej a son stait publicà ant un sol volum a Lion; dël 1651 la Gesia catòlica a butava 'l liber ant la lista dj'euvre proibie e na nobildòna italian-a, Arcangela Tarabotti, a publicava na D*ifeisa dle fomne*.
Dël 1767 a l'é surtije 'l T*rionf ëd la poligamia* 'd Johannes Leyser, n'alman ch'a l'avia an ghignon le fomne: an col volumet, l'autor a esalta la poligamia e an fa vëdde na misoginia degna dl'Islam pi sombre.
Për fé 'n manera che soe teorie a fusso pi credibij, Leyser a l'ha mansionà 'l Concili 'd Mâcon e la legenda dla votassion an sl'anima dla fomna.
J'at ëd col rëscontr eclesiastich as peulo les-se ancora ancheuj, e a trato 'd tut autr argument.
La letura dël liber d'Onfray a l'é instrutiva, e a l'é la preuva che bele 'nt l'età dla Rej, l'ignoransa e la manipolassion ideològica a son ancora ben vive ant l'Euròpa dij lum.

Gianluca Perrini

Michel Onfray
Traité d'athéologie:
Physique de la métaphysique
Paris, Grasset, 2005.
281 pàgine.
ISBN: 2246648017
Pressi: 24,50 Euro.

ANDREA GASTALDI

I l'oma vëddù an tanti lìber dë stòria la figura 'd Pietro Micca, ël mìtich artilié piemontèis, an ginoj, con na tòrcia an man ch'a sta për fé saoté la min-a e la galeria, e che con ël sacrifissi 'd soa vita a l'ha butà l'antrap ai fransèis për intré drinta la Sitadela ant ël famos assedi 'd Turin del 1706. Për tut l'800 la figura 'd Pietro Micca a l'é stàita cola d'un grand patriòta. Ma vàire a l'han ciamasse: "Chi ch'a l'ha piturala?" La rëspòsta a l'é: Andrea Gastaldi.
Andrea Gastaldi (Turin 1826 – 1889) a vnisìa da na famija piemontèisa motobin sgnora e ch'a l'era an contat con le përsonalità pì importante dla coltura turinèisa dla metà dl'800. Sò barba Gioann Volpata a l'era ispetor ëd la pinacoteca real e un famos colessionista d'art antica. I conossoma nen bin jë studi che Gastaldi a l'ha fàit, ma certament a l'era an rapòrt con ij pitor dl'Academia Albertin-a e in particolar con Gioann Batista Biscarra, com as peul vëdde ant ël quàder scolàstich *Adieu tra Gesù e Maria* conservà a la GAM ëd Turin. Gastaldi a l'ha studià 'dcò a Roma e a Firense. Ant ël 1852 a Turin con Gonin e Camino a afrësca la Cesa 'd San Massim (*Ij përzoné piemontèis ëd Gunibaldo liberà da San Epifanio e da San Vittore*) e a espon a la Promotris. A sta set ani a Paris e a l'é anvità al Salon, andoa a oten un bel sucess ëd crìtica e 'd pùblich.
Con doi quàder, *L'innominato* e *Pietro Micca* a vagna ël premi Breme e a ven nominà magìster ëd pitura a l'Academia Albertin-a come sucessor d'Arienti. A mostra për 30 ani e a dventa una dle përsonalità pì importante dla pitura piemontèisa dl'800 e le esposission internassionaj ëd Dublin e 'd Londra a confermo sò sucess. Contut, a son pòchi ij quàder che ancheuj as peulo vëdde a la GAM ëd Turin – j'autri a son bin guernà an cròta. Fin-a a pòch temp andaré as peudìa 'dcò vëdde 'l bossèt d'un quàder che a l'ha avù un gròss apressament, *Savitri* (1881), e che purtròp a l'é andàit përdù. A l'é na stòria racontà ant ël poema indian *Mahabharata*: la bela Savitri con la fòrsa 'd sò amor a riess a s-cianché dai diav dla mòrt sò moros Satyavan.

Andrea Gastaldi, *Busto di donna* (*Studi për "Savitry"*), 1871 c. Euli ansima a carton, Turin, Galerìa d'Art Moderna

Cost bossèt-sì a serv nen mach për capì la manera 'd pituré dij pitor academich, ma 'dcò për capì cola ch'ha l'é la coltura turinèisa dla metà dl'800, ch'a l'é pròpi për gnente provincial. La stòria 'd Savitri a l'é nòta da la tradussion fransèisa 'd Pauthier dël 1841 (an italian a l'é dël Kerbaker, 1875). Antlora an pitura j'argoment indian a son nen ëd mòda (mach Biscarra a l'ha piturà *Dyalma, prinsi indian*, 1853, quàder përdù). L'argoment a l'é contut bin conossù ant j'ambient pì istruì. A Turin lë studi dle literature forestere a l'é bin coltivà e ant ël 1852 a l'é stàita istituìa la prima catedra 'd sànscrit an Italia, e Gaspare Gorresio a publica për l'Academia dle Siense la tradussion dël Mahabarata. Angelo de Gubernatis ant ël 1867 a l'ha publicà la *Cita enciclopedìa indian-a*, e ant la *Rivista contemporanea* as pùblico studi orientaj.
A l'é possibil ch'a sia stàit sò frel Bartolomeo, un grand òm dë siensa dl'800 (Turin a l'é un dij pì important sènter dël Positivism italian), amis ëd Gorresio e 'd Flechia, professor ëd sànscrit a l'università 'd Turin, a deje l'idèja. Andrea Gastaldi a veul fé n'arcostrussion stòrica dl'ambient indian dl'epoca, ma n'arserca ant ij sentiment e ant l'espression ëd la passion ëd na fija an-namorà. Dal bossèt e da la litografia dël quàder as vëd ch'a anteressa nen l'etnografia, ma la rapresentassion dël sentiment e dl'istint, vist con j'euj ëd në studios positiv (pensoma a Lombroso e a Lessona). Ël quàder peui a mostra un dij valor pì important dla società dl'800: la dedission incondissionà dla fomna marià a sò òm. Sossì a la dis longa su coma a son elaborà certe piture dël passà che noi i consideroma mach dal pont ëd vista estétich.

Genio Gabanin

ËL PÒ, NA STRA D'EVA

Ancheuj ël fium a smija come un pòst desert, e a-i va un gròss ësfors ëd fantasia për anmaginelo, doi o tërsent agn fà, furmiolant ëd vita e ëd barche. Epura, për tanti dij sénter riverasch come Carignan, Carmagnòla e Moncalé la presensa dël Pò ant j'anviron a l'é a l'origin dla fondassion. A Carignan e Carmagnòla a confluisso le vie dla sal che da le salin-e ëd Provensa a supero j'Alp dël Mar: ambelessì la pressiosa mercansìa a l'é ri-ambarcà an sle nav direte a Turin, përchè le stra ëd tèra a son talment malandàite da fé preferì l'itinerari fluvial. Moncalé – là an sla soa ròca – a l'é la sentinela dij Savòja e l'esatris dle gabele për le mercansìe ch'a passo për l'àut cors dël fium.
A Turin ël borgh fluvial a l'é – dal 1500 – antorn al vej pont ëd Pò, col medieval ëd bòsch e pere che a së s-ciaira ancora ant la veduta setsentësca dël Belòt. A-i son doe *pearde*, j'ambarcador fluviaj. Col për l'armonta a l'é sota ël mont dij Capussin. La "pearda ëd Casal", l'ambarcador destinà a le nav an dissèisa an sël Pò, a l'é piassà an sla riva snistra, ant la borgà ëd Vanchija, anté che a-i é cò ël "magasin dle poer" për l'Artilierìa sabàuda. Le barche a misuro dai set ai ondes méter, con portà dai sinquanta ai novanta quintaj. Ant la dissèisa a ambarco ij cavaj, che a vniran peui dovrà ant l'armonta për ël tir longh j'*alzaie*, ij santé che a coro longh le sponde. La pearda ëd Casal a ospita ant ël Setsent quaranta barche ëd padron turinèis, ma a-i é pòst për stanta, tenend present j'abzògn dij navareuj ëd passagi. Ij marinar ëd fium dovrà ant ël servissi a son otanta, con sinquanteut cavaj për l'armonta.
A-i son dij colegament regolar con Venessia, che a deuvro j'aque dla pien-a ëd mars e otober, quand che ël fium as nàviga pì bin. As nàviga mach dë 'd di. L'itinerari për Venessia a prevëd soste a Casal, Valensa, Som Lomelin-a, Casalmagior, Ostija, Loreto e Chiogia: a-i van ses-set di për la dissèisa, ël dobi për l'armonta. La caria a l'é mista, viagiator e mercansìe. As esporto vin, prodòt dla pastorissia (pej e formagg) e dla coltura dij bòsch, come ël tanin për la consa. As ampòrto pess an conserva da le Vaj pontefissie (dzora ëd tut l'anguila), e da Venessia – pòrta dl'Orient – le mercansìe ch'a rendo bela la vita: profum, tessù, colié, véder e specc. Còse che a fan sugné nossente evasion a le madamin ëd Turin, capital che – scond serti viagiator – a l'é pitòst nojosa.
Un padron ëd nav pitòst conossù an Borgh Pò, për via dël fàit ch'a ven da n'antica famija piemontèisa ëd navareuj e Capitan dle barche, a l'é "Giaco" Clerich. Giaco a l'é stàit mandà, ant ël magg dël 1746, con le soe ses barche a carié dël frument a Piacensa, për cont dl'Ufissi General dël Sòld: na mission ëd responsabilità. N'àutr Clerich, Carlo (miraco un fratel), a l'é ël padron dla flotija pì amponenta dla pearda ëd Casal: le soe set nav a son le pì gròsse ch'a-i son al Pont ëd Pò, con mila rub ëd portà minca un-a (novantedoi quintaj d'ancheuj), quindes òmo për le manovre e dodes cavaj për ël tir.

Ancheuj ël fium a smija come un pòst desert, e a-i va un gròss ësfors ëd fantasia për anmaginelo, doi o tërsent agn fà, furmiolant ëd vita e ëd barche

Bernardo Bellotto, *Veduta dell'antico ponte sul Po a Torino* (detaj), 1745. Turin, Pinacoteca Sabauda

Luigi Griva
Conservator dël Cìvich Musé Naval ëd Carmagnòla
(tradussion ëd Gianni Davico)

TORNA AN SLA GRAFÌA PIEMONTÈISA

Quand che, mach tre o quatr agn fa, i l'heu amparà la convension për scrive 'l piemontèis, i l'heu ancaminà a ciameme përchè la convension dla grafìa piemontèisa a l'era nen pì "natural". I penso che cost dùbit a-i ven-a a tanti ch'a s'avzin-o për le prime vòte al piemontèis ëscrit; a l'ha parlane 'dcò an sël n. 10 d'"é!" G. Davico (*Ël piemontèis ëscrit e ël piemontèis parlà*). Minca tant a-i seurt ëd propòste 'd variassion dla grafìa dël piemontèis, da le pì sempie a le pì complicà. Dle motivassion stòriche ch'a son a la base dla grafìa piemontèisa a l'han parlà pì vòte firme coma S. Gilardino, G. Clivio (ch'a l'ha lassane da pòch), F. Rubat Borel e àutri. Mi, ant ël mè cit, i vorìa prové a dëscute cheich motivassion ch'a ven portà për giustifiché le propòste 'd variassion dla grafìa piemontèisa.

Na *grafìa pì "natural"*

Soens as propon 'd rende pì "natural" la grafìa dël piemontèis. L'ideja a l'é che n'arforma dla grafìa ch'a la renda pì visin a cola dl'italian a podrìa avziné la gent al piemontèis.
Sperimentassion d'arforme dla grafìa a son già stàite fàite për ël milanèis, e a l'han avù dj'arzultà negativ. Ant n'antërvista, C. Beretta (lë studios pì avosà dël milanèis) a arcordava che quand che a l'avìa organisà tra 'l 1978 e 'l 1981 tre concors an pròsa, lassand lìber ij concorent ëd serne la grafìa, a l'era rivaje 88 racont an tut, ma mach 3 an grafìa "moderna". An pràtica squasi tuti j'autor a l'avìo sernù la grafìa clàssica. N'àutr esperiment a l'è stàit fàit dal giornal E*l Milanes* (2004) ch'a l'avìa dessidù, per esse pì davzin ai milanèis, dë scrive an na grafìa modificà e ant la lenga 'd Milan. Ma E*l Milanes* a l'ha già sarà ant ël 2005: a l'é nen servù a gnente modifiché grafìa e lenga, ij letor a son nen avzinasse al giornal.
I spero che conòsse costi esperiment negativ già fàit daj nòsti avzin a evita a cheidun ëd noi d'ambarchesse ant l'istesse sperimentassion.

Na *grafìa al pass con ij temp*

Quàich vire, le propòste ëd variassion ëd la grafìa a son gropà a artibach modern coma i computer. Per esempi, ël tratin d'union a peul esse antërpretà dai *word processor* coma un segn ëd dovèj divide la paròla a la fin dla riga.
Dal mè pont ëd vista, a më smija nen ël cas ëd cambié na grafìa stabila për adatesse a le tecnologìe, pitòst, *a dovrìo esse le tecnologìe a adatesse a le grafìe*. E, boneur, a l'é già lòn che a càpita ant le version pì moderne.

Na *grafìa pì sempia*

D'àutre vire, le propòste ëd variassion ëd la grafìa a son gropà a l'osservassion ëd coma ch'a së scriv ël piemontèis quand ch'as conòss nen la grafìa standard. Për esempi, noiàutri masnà, a le elementar, i scrivìo an sla lavagna "tap" lòn che adess i scrivrìa "tèp"; opurament, a peul capité 'd vëdde an s'un banch al mercà "tuma ed crava" anvece ëd "toma ëd crava".
A mi coste scrite a m'arcòrdo le iscrission latin-e, tipo cole 'd Pompei, ch'a conten-o d'eror rispet al latin standard, përchè chi ch'a l'avìa faje a savìa nen bin come scrive, un pòch coma noiàutri an seconda elementar i savìo nen coma scrive 'l piemontèis. Për fé n'esempi, n'iscrission latin-a a dis DEUS MAGNU OCLU ABET, andova a-i é squasi pì d'eror che 'd paròle. Ma cola ch'a l'é stàita tramandà coma lenga latin-a a l'é nen cola 'd coste iscrission, a l'é pitòst cola dle convension dël temp.
An conclusion, se noiàutri i voreroma tramandé nòsta lenga, a sarà mej se i tniroma stabila 'l pì possibil soa grafìa.

Giuseppe Sanero

www.assimil.it
Corsi di lingue autodidattici dal 1929
Presentazione ufficiale: Fiera del Libro di Torino dal 4 all'8 maggio 2006 Pad. 1 - Stand B 52
Il Piemontese in tasca
Una guida di conversazione semplice e originale per scoprire:
- Le espressioni più comuni
- La grammatica essenziale
- La cultura e i costumi locali
- Un lessico con 2000 voci

ASSIMIL il dono delle lingue
C. P. 80 10034 Chivasso Centro (TO) tel: 011.91.31.965 fax: 011.91.31.996 info@assimil.it

PROF. GIA

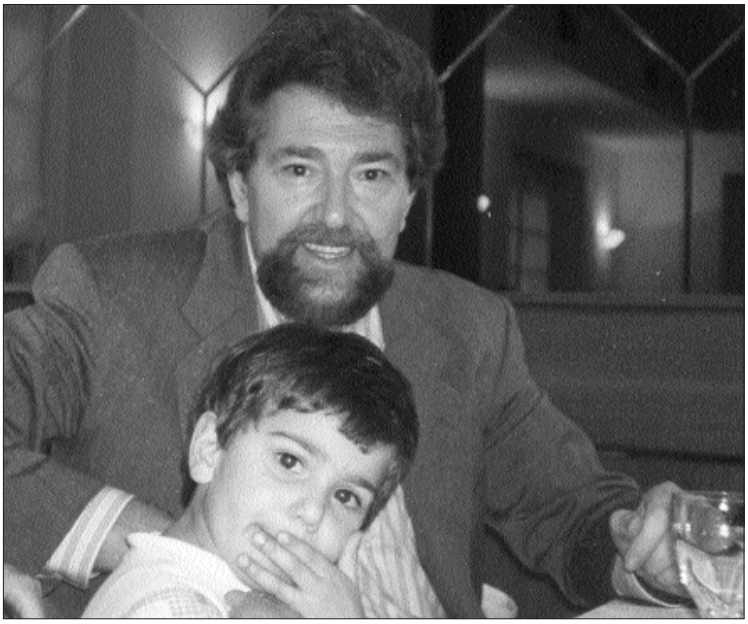

Chi ch'a ved ël Canadà
a lo smentia pròpe pa!
Medeòt a l'é chërsuje
Miclinòt a l'é nassuje,
Catlinin l'é canadèisa,
parla pej 'd na piemontèisa.
(Gianrenzo P. Clivio,
Ël Canadà)

Cari Medeòt, Miclinòt e Catlinin,

la prima vira che i l'hai ancontrave i j'ere andrinta a un lìber (*Trenin, dësmore e buate. Poesiòte piemontèise për ij cit*, Turin, Ca dë Studi Piemontèis, 2001: ëd gran longa ël pì bel lìber mai publicà dzora cost soget). Già, i j'ere tre nòm, tre masnajëtte che a fasìo caraté, a giugavo ai soldalin, con le buate e con le dësmore ëd tuti ij cit dël mond. E peui, nen pì tard che n'an fà, ant un màgich dòpmesdì i l'hai conossuve ëd përson-a: e i l'hai avù la preuva provà dl'esistensa dël piemontèis, viv, a 10mila chilòmetri dal Piemont, con Catlinin ch'a parlava an piemontèis a mia cita, che për l'ocasion a-i era dventà, naturalment, Bertin. É, përchè lòn ch'a vemp ël cheur a sentve parlé a l'é che vojautri, ant le situassion normale dla vita an conversand tra ëd voi, i parle piemontèis, là, a Toronto. Vojautri ansema a vòst pare i seve diventà n'esempi – e che esempi – ëd piemontèis viv. Già, vòst pare. Adess vòst pare, col òmo che tant a l'ha fàit për deje dignità a nòsta lenga, a-i é pì nen. O mèj, a-i é ancora e da lassù av varda chërse, giovnòt quasi òmo e fomne che i andeve për ël mond.
Ma, sòn dzortut i veuj dive ancheuj, andé sempe pien d'orgheuj për vòst pare, për lòn ch'a l'ha mostrave an tuti costi, pòchi, agn ant ij quai i l'eve avù l'onor e la fortun-a ëd vivje d'acant. Porté sempe ant ël cheur soa fierëssa d'esse un piemontèis sitadin dël mond.
E che la seugn, mè car Gian-Rens, at sia legera.

Gianni Davico

Bibliografìa ëd Fransësch Rubat Borel

Ij tìtoj pì important, tuti surtì për la Ca dë Studi Piemontèis, dont a l'era stane un dij fondator, a son: *Biografia ragionata della lingua regionale e dei dialetti del Piemonte e della Valle d'Aosta, e della letteratura in piemontese* (1971, con ël pare Amedeo); *Concordanza linguistica dei 'Sermoni Subalpini'* (1974, con Marcello Danesi); *Storia linguistica e dialettologia piemontese* (1976, na cujìa d'artìcoj); *Lingue e dialetti nell'arco alpino occidentale* (1978, soagnà con Padre Giuliano Gasca Queirazza, at dël rëscontr anternassional ëd Turin, 12-14 d'avril dël 1976); *Profilo di storia della letteratura piemontese* (2002); *La letteratura in piemontese. Dalle origini al Settecento* (2003, con Padre Gasca Queirazza e Dario Pasero); *La letteratura in piemontese. Dalle stagione giacobina alla fine dell'Ottocento* (2004, con Dario Pasero); a l'avìa soagnà j'edission d'Edoard I. Calvo (1973) e dle comedie *Le ridicole illusioni* (1969) e *Ël nodar onorà* (1971). A l'ha 'dcò scrivù dle poesìe për le soe tre masnà, *Trenin dësmore e buate* (2001). Dal 1986 a l'avìa avù la diression sientìfica dij *Rëscontr anternassionaj an sla lenga e la literatura piemontèise* e a l'avìa portaje ij pì important ëstudios d'Italia e dël mond. Dël 2002 a l'era surtije sò capìtol an sël Piemont ant ël volum coletiv *I dialetti d'Italia* dla UTET.

NRENS P. CLIVIO (1942-2006)

Gianrens P. Clivio a l'era dël 1942. A l'é mòrt ai 22 ëd gené (a stasìa mal da dontré agn) a Toronto an Canadà, anté ch'a mostrava lenghìstica a l'Università. A l'avìa studià a Turin, peui da la metà dj'agn '60 a l'era andàit prima a Harvard an América e peui a Toronto. A l'avìa fàit d'arserche an sla parlade dla Campania e dla Calabria, ma pì che d'àutr a l'avìa studià 'l piemontèis ch'a l'era soa lenga e ch'a l'avìa portasse dapress an Canadà. Cò podoma dì, dëdla dl'elencassion dle soe publicassion? I podoma mach dì che ant ësti quarant'agn a l'é stàit ël riferiment ëd tuti nojàutri ch'i travajoma an sël piemontèis. Për nojàutri a-i era mach la soa vos ant un mond sientìfich che, disomlo s-ciancà e pla, a-j na fà gnente dla lenga piemontèisa. Ant ij moment ch'i l'avìo da manca d'un sostegn, ëd n'idèja, d'un consèj, a ventava passé da chiel.
Për mè cont, ma 'dcò për dj'àutri giovo, pòchi, ch'a fan d'arserca an sël piemontèis, a l'é stàit ël nòst magìster. Bele magara se i l'avìo ancontralo mach trej ò quatr vire o se mincatant i-j mandavo n'e-mail për ciameje quaicòs. A l'é vèi, a-i resta ij sò scrit. Ma un lìber ëd chi ch'a l'é mòrt a la longa a l'é 'me 'n viagi për torné andoa ch'it ses già stait. Tùit ij bòt ch'it lo lese torna it i treuve sempre quaicòs ëd neuv ma l'é peui sempre mach pì quaicòs ch'a l'é giumai finì. A l'ha scrivù tant, ma tant a l'é restà mach ant ij sò proget. Che 'd vire i l'oma pensà: "S'a scrivèissa sossì, s'a scrivèissa lolì... S'a lo fèissa chiel"! E adess?
Adess... Dëdlà dj'euvre scrite, dëdlà dël sò esempi, a l'ha lassà na fomna e tre fiolin ch'a van dai 10 ai 17 agn an Canadà. Ij sò tre cit a parlo piemontèis e sò pare a l'era orgolios. A l'avìa 'dcò studià 'me ch'a l'era ch'a lo parlavo, coma s'a fusso n'esperiment, për capì col ch'a l'é 'l rapòrt dle masnà con na lenga ch'a l'é nen parlà ant l'ambient andoa ch'a vivo.
Dël 2004 al Rëscontr d'Ivrèja a l'avìa fàit sò testament spiritual. A l'avìa parlà dla situassion atual dël piemontèis coma lenga parlà. E a l'é stàit ciàir e dur, che la situassion a l'era bruta, disperà. Quaichedun, tacà a soe speranse o përchè ch'a podìa nen capilo, a l'ha protestà. E Clivio a l'ha dit: "Mi la mia part i l'hai fala e i son a pòst. I l'hai tre masnà ch'a parlo piemontèis e fin ch'i vivo i l'avrai da parleje piemontèis ansema a quaichëdun".

Fransësch Rubat Borel

Aldo Barberis, poeta piemontèis

A l'é mancane n'amis. Quàich mèis fà, con ij sò 91 agn bin portà, Aldo Barberis a l'é tornasne, an silensi e për sempe, a Montaud Scarampi, soa patria cita. Ël Piemont a perd n'amis, un sostnidor, na përson-a an-namorà ëd soa tèra. Com ch'a dis Michel dij Bonavé dzora ël nùmer ëd gené ëd "Piemontèis ancheuj", adess i l'oma ël "ringret për le soe crìtiche inteligente e pontùe, ringret për la soa presensa discreta ma ativa, ringret për ij sò agiut sincer, ringret për la soa modernità".
Ciao Aldo! Is vëdoma prest.

Gianni Davico

CASA SCAPARONE AZIENDA AGRICOLA
Borgà Scaparon, 8 - 12051 Alba
Produtor ëd vin d'Alba, formagg ëd crava e fèja, marmlade e compòste. Cavagnin ëd galuparìe tradissionaj fàite an ca. Spedission. Òsto. Agriturism. Stansie per sté an campagna.
Tel. 0173 339.46 - www.scaparon.it
e-mail: informassion@scaparon.it

AMPRENDE A LESE E SCRIVE ËL PIEMONTÈIS. A GRÀTIS

Un cors ëd piemontèis a Bra, al màrtes da 8 e mesa a 10 e mesa ëd sèira, al Sénter cultural Giovanni Arpino, Via Guala 45, Bra. La partecipassion a l'é a gràtis, l'organisator a l'é la Ca dë Studi Piemontèis, diretor dij cors a l'é ël professor Giovanni Tesio.

Costi j'apontament:
21 mars: P*anorama dla literatura an piemontèis* (Albina Malerba)
28 mars: A*mprende ël piemontèis*, I (Davide Damilano - Valter Bergesio)
4 avril: Giornalism an piemontèis: l'arvista "é!" (Gianni Davico)
11 avril: A*mprende ël piemontèis*, II (Davide Damilano - Valter Bergesio)

2 magg: A*mprende ël piemontèis*, III (Davide Damilano - Valter Bergesio)
9 magg: P*iemontèis ant la Pampa* (Giancarlo Libert)
16 magg: A*mprende ël piemontèis*, IV (Davide Damilano - Valter Bergesio)
23 magg: D*oi clàssich dël Neuvsent*: N*ino Costa e Pinin Pacòt* (Giovanni Tesio)

Për iscrission:
Ca dë Studi Piemontèis
Via O. Revel 15, 10121 Torino
Tel. 011 53.74.86
Fax 011 53.47.77
Email: info@studipiemontesi.it

BIN VNÙ AN PIEMONT

A-i é un sit rigoros e complet ch'a esist da tant temp, ma da pòch a l'é stàit arnovà ant ij contnù: www.piemonteis.it. Ël sit a l'é na promanassion dl'Associassion "La Lòsna" ëd Turin, ativa ant le neuve tecnologìe informàtiche aplicà a le atività colturaj: e cost a l'é n'ecelent pont ëd partensa, përchè da na part a l'é nen che tut lòn ch'a ven dal passà a l'ha un valor positiv (come la fam raminga, tant për dine un-a), e da l'àuta bele da piemontèis i podoma nen ignoré ël mond antorn a noi. E Internet e la tecnologìa a fan part ëd cost mond.

Già la presentassion general a l'é ant ël ver ëspirit piemontèis: " Ël sit Piemont a peul esse considerà coma na banca dla coltura piemontèisa. As trata ëd na banca tutafait particolar: chi ch'a versa ij sò 'tesòr' a-i buta a disposission ëd tuti, sensa vnì pi pòver; chi ch'a preleva, a ven pi sgnor sensa gavé gnente a gnun".
Ël sit a l'é mantnù prima ëd tut mersì al gròss travaj d'Enrico Eandi, ch'a l'é cò l'autor dël *Coretor ortogràfich piemontèis*. A conten diversi materiaj ch'a peulo vesse ùtij për j'apassionà dël piemontèis, dont ij dirai adess ij pì significativ.
A-i é ël dissionari ëd pì che 20mila paròle, ant le doe version: cola ufissial "dij Brandé" e cola dita "mincadì", che a sërca ëd favorì chi ch'a parla piemontèis ma a l'ha quàich dificoltà a leslo e a scrivlo.
A-i son tanti artìcoj "técnich" (ma divulgativ) dzora ël lese e lë scrive ël piemontèis.
A-i é na sernia ëd test an poesìa e an pròsa, për la pì part con la tradussion an italian. A l'é na selession dj'autor pì significativ, con n'atension particolar a jë scrit d'impegn sivil.
A l'é un travaj ancaminà, na stra indicà e ch'a venta segue, un sit ch'a l'ha damanca d'apassionà ch'a lo cudisso.
A la fin dij fin, un sit rigoros e anformà. As peul esse d'acòrde o nò con determinà posission, ma an tute le manere as trata d'un pont d'arferiment sicur për nòst Piemont.

Gianni Davico

PIEMONT ANTICH

A l'é da pòch giontasse a nòsta giojera un bel lìber: 365 *volte Piemonte*, a cura ëd Giuseppe Colli. Ël formà a l'é insòlit (18x14), e a l'ha na bela cuvertin-a rèida ch'a lo rend un bel oget da tene an biblioteca.

L'idèja ch'a jë sta daré a l'é sempia, a la finitiva: për minca di dl'ani a-i é na fotografìa an bianch e nèir, con na cita descrission, compagnà da un

U*n grassios* livre de chevet, *da lese e sagé pòch a pòch*

tòch ëd poesìa o ëd pròsa virà an italian e anglèis. Ma pròpi soa semplicità a l'é cola ch'a rend ël lìber piasévol e anteressant: ël rigor sùit e ant l'istess temp pien dël bianch e nèir a son la pòrta anvers al passà. Già, përchè le fòto – bele – a son ël ritrat ëd canton dël Piemont com ch'a j'era.

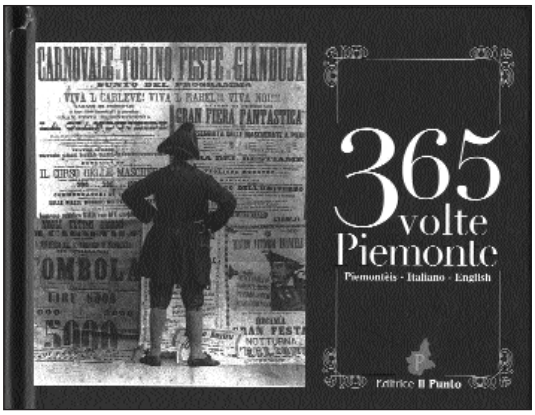

A scriv Colli ant l'A*chi*t: "Cost volum-sì, che a veul esse un ritrat ëstòrich dël Piemont, vist ant soa compòsita diversità ambiental e uman-a, as serv ëd la fotografìa d'época për ufrì al letor la vision ëd na realtà pì nen real [...]. Nòst but coltural a l'é stàit col d'ufrì na testimoniansa 'd nòstr mond piemontèis al 'passà pròssim'. Un temp ancora tant visin a noi da sentine l'anciarm e ëdcò la nostalgìa e l'aringret". E ël but, sicurament, a le stàit ragion-giù, bele se dle vire a sarìa mej parte da lòn ch'i l'oma adess e da sì butesse a costrùe, an lassand un pòch da part l'*ubi sunt*, da già che 'l passà a torna pì nen. J'autor antologisà a son 151: autor com Badalin, barba Tòni, Bré, Burat, Còsta, Pacòt, Pavèis, Pich; 113 ij pòst dle fotografìe. An na paròla: un grassios *livre de chevet*, da lese e sagé pòch a pòch.

Gianni Davico

365 *volte Piemonte*, soagnà da Giuseppe Colli,
Editrice Il Punto –
Piemonte in Bancarella, Turin, 2005, 765 pp., 29 €

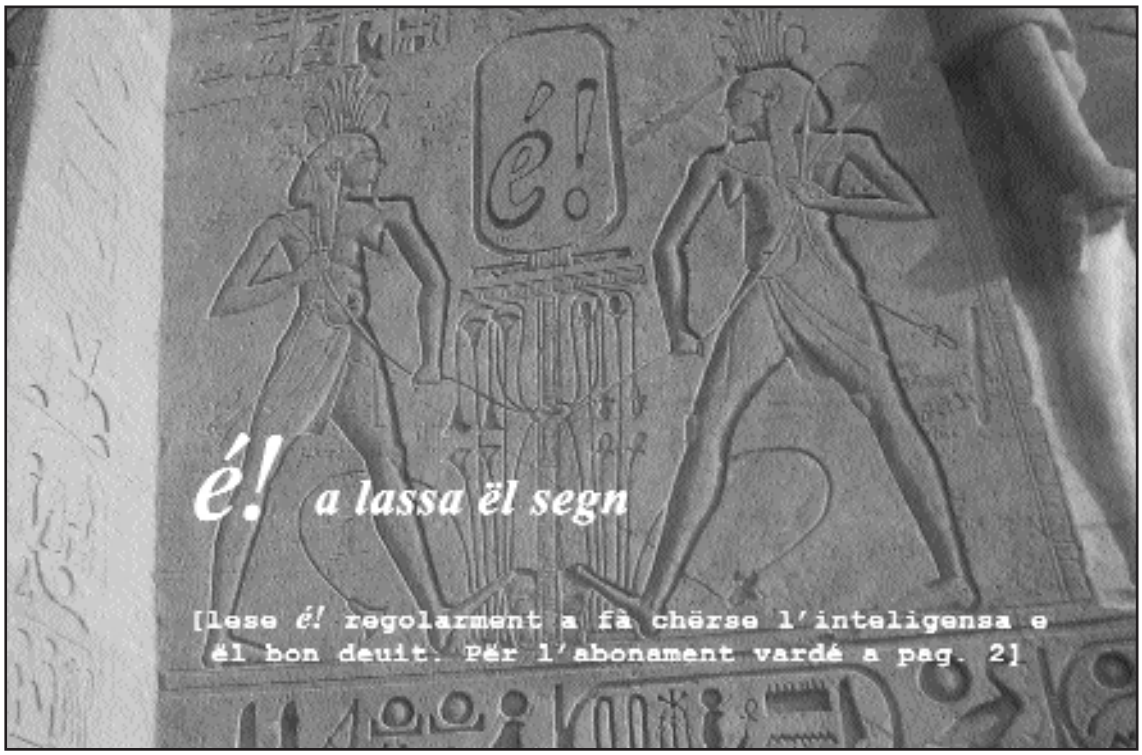

ËL PIEMONTÈIS AN CONCORS: POESÌA, PRÒSA, TESI

Cost mèis sì i l'oma ël piasì dë smon-e a nòsti letor bin quatr notissie ëd concors literari an piemontèis, pì un premi për na tesi. Piemont ch'a bogia!

IV concors literari
"La me tèra e la sò gent"

Chi: Circol cultural Langa Astesan-a
Cost: a gràtis
Session, quat:
A – Racont inédit ëd pròsa: na novela, na conta, na fàula...
B – Poesìa: fin-a a tre poesìe mai publicà
C – Për le scòle: proverbi, conte, stòrie, andvinaje, canson, poesìe, arserche...
D – Copion teatral mai publicà e mai rapresentà
Coma: spedì, nen pì an là che l'8 avril, ij travaj an 5 còpie anònime, segnà con në stranòm, a:
Circolo Culturale Langa Astigiana
Via G. Penna, 1
14050 Loazzolo AT
Ij concorent a dovran peui scrive sò nòm, cognòm, indiriss e nùmer ëd teléfon ant un feuj sarà ant na busta, an marcand ansima lë stranòm sernù për firmé ij travaj
Premi:
Session A - 200 €
Session B - 200 €
Session C - 200 €
Session D - 300 € e la possibilità ëd rapresenté l'euvra ant la quarta edission dla rassegna teatral "Tucc a Teatro" 2006/2007 ant ël teatro comunal dël Monesté (Monastero Bormida).
Premiassion: ant la manifestassion "E s'as trovèisso an Langa?" - quinta festa dla lenga piemontèisa ant la comunità montan-a Langa Astesan-a, duminica 11 giugn ant la sede dël cìrcol

Concors "Arzigh"
premi literari an memòria ëd Silvio Faccenda

Chi: Proloco ëd Canal
Cost: a gràtis
Session: pròsa e poesìa
Coma: minca concorent a peul mandé na pròsa e/o fin-a a tre poesìe. J'euvre, inédite, a devo esse presentà, nen pì 'n là dël 31 ëd mars 2006, an set esemplar a:
Concors "Arzigh"
Agensia INA-Assitalia
Contrà ëd San Bërnardin, 3
12043 Canal CN
An sij travaj a venta marché nòm, adressa, nùmer telefònich e, se a-i é, l'e-mail ëd l'autor
Premi: 100 € për chi ch'a vagna minca session
Premiassion: a Canal, saba 27 ëd magg 2006

Ij concors ëd
"Piemontèis Ancheuj"

Chi: Piemontèis Ancheuj
Còs: XXIV premi 'd poesìa dedicà a Pinin Pacòt, XI premi 'd pròsa dedicà a Nino Autelli e II premi 'd poesìa e mùsica dedicà a Alfredino
Coma: as peul concore con nen pì 'd tre poesìe, ëd tre pròse e tre canson, tute inédite për un màssim ëd sinch euvre. Ij travaj a devo rivé, nen pì an là dël 31 magg 2006, an 7 còpie a la:
Segreterìa dij Concors 2006 Piemontèis Ancheuj
Stra Seto, 92 - 10156 Turin
Mach ansima un-a dle set còpie a dovrà essje 'l nòm, ël cognòm e l'indiriss ëd l'autor con ël nùmer telefònich
Cost: 10 € për ògni partessipant, a gràtis për le scòle
Premi: n'assegn ëd 250 € al prim classificà ëd minca session. Medaje e lìber për ij prim tre classificà d'ògni concors
Premiassion: la data, ël leu e ël programa dla premiassion a saran comunicà an sij pròssim nùmer ëd "Piemontèis Ancheuj"

Canta Piemont
Conta a Tò Masnà

Chi: ël Moviment coltural Comunità neuva Piemontèisa ëd Vërsèj
Còs: un concors për poesìe, canson, cite conte, filastròche e tarantéle adate për mostré la lenga piemontèisa ai cit ëd le scòle
Coma: fin-a a des euvre. A basta na còpia sola, con nòm e indiriss, a:
Comunità Neuva Piemontèisa
contrà dël Dòm, 1
13100 Vërsèj
nen pì an là che la fin d'avril
Premiassion: vënner 19 ëd magg al Teatro Cìvich ëd Vërsèj an ocasion dël sagi dle scòle ch'a l'han aderì ai cors ëd piemontèis an costa provinsa, e dël trentenàl d'atività dla Comunità Neuva Piemontèisa

Premi për tesi

Chi: la comun-a dël Monesté
Còs: un concors për assegné dij premi a dj'autor ëd tesi ëd laurea e/o ëd dotorà scrite tra ël 2001 e ël 2005 dzora djë studi e arserche an sla lenga piemontèisa
Coma: le domande a van mandà për racomandà, nen pì an là che ël 31 mars 2006, a la:
Comun-a dël Monesté
Biblioteca Cìvica
piassa Castel, 1
14058 Monastero Bormida AT
Premi: mila € al prim e 500 € a lë scond për minca session
Premiassion: saba 13 magg al Monesté, an ocasion dle celebrassion për ij quaranta agn da la mòrt d'Augusto Monti

LE SUMIE E NOI

Ant la Natura la bestia grama a l'é pa mach l'òm

Da quand che Darwin a l'ha butà an evidensa la liura antre sumia e òm, ij savant a l'han interessasse a nòstri "cusin" për capì da andova i ruvoma, e com i l'oma cambià. E an efet, ëd pì recente arserche a l'han mostrà a che mira i së smijoma, an trovand che che ël DNA uman e col dij simpansé a son al 98% istess; ma ëdcò che le sumie a së masso antre d'lor për ël poder, a ruso, a fan la guera e ëdcò la pas. A son franch se caraterìstiche sì che a l'han mnà a dovré l'ëstudi ëd le sumie për capì se ël destin ëd la rasa ëd l'òm a sia dabon la guera, tan-me a fortìa ël filosòf Hobbes. Che *Foreign Affairs*, ël pì prestigios giornal ëd relassion internassionale, a l'abia publicà n'artìcol dzora la pas ant ël mond ëd le sumie, a mostra che la discussion a l'é seurtìa d'ant ël canton dij savant. Ant ël nùmer ëd Gené Robert M. Sapolsky, ëd la Stanford University, a passa a travers d'agn d'arserche con vaire rase ëd sumie, për presenté un quàder assé antërtojà.

Le sumie pì pasie a son ij bonòbo, pì cite che ij simpansé, ch'a vivo ant le foreste ëd la pieuva. A son ëd bestie pòch violente, ch'a partagio ël mangé antre d'lor e a l'han ëd mecanism për rangé le ruse. S'a fan nen la guera, a l'é për che a fan l'amor: a doi, a vaire, antre mas-cc, antre fumele, antre tuit. A lo fan për salutesse, për fé la pas, për selebré ël disné, o bele mach për arlassesse. La vita dij simpansé, nopà, a l'é pa vaire dròla: la gerarchìa ant lë strop a l'é rèida, e chi ch'a l'é "an su" a mangia pì bin che j'autre. Për monté ant la sossietà a venta dovré la violensa, che a l'é ëdcò bele mach un passa-temp. Contut, bele che un a dven-a ël leader con la fòrsa, për resté tal a deuv pitòst esse bon a fé ëd coalission, a toleré ij subordinà e a nen lassesse cimenté. E fin-a ant ij simpansé, j'individù a ruso men e a fan pì an pressa la pas quand che a l'han damanca un ëd l'autr për mangé. Quand che ant në strop a-i é ëd relassion sossiale dësanvlopà, pasie e ëd colaborassion, an general, a l'é pì bon e a l'ha pì maitass ëd fé la guera con d'autre strop. A l'é franch nen la pas permanenta ëd Kant, e a peul dëspieghé che diane na sivilisassion evolùa tan-me cola alman-a a l'abia podù fé nasse l'oror nazi.

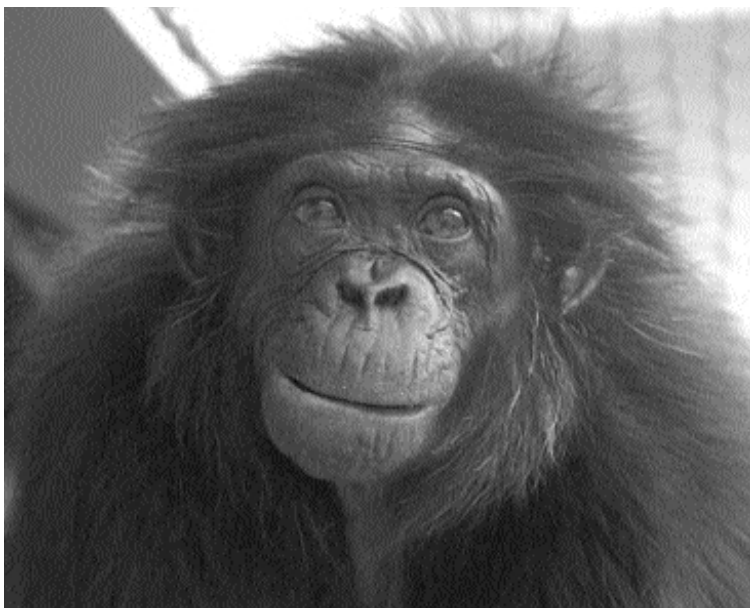

Bin pì ancoragiante a son d'observassion faite ansima ij baboin, ch'a son violent parèj dij simpansé. Në strop an Kenya a l'avìa perdù ij mas-cc pì violent për che ëd na maladìa ciapà an andasand bostiché n'autr strop (për sòn ij mas-cc pì pasi a son nen mòrt). La gerarchìa a l'era vnùa motobin pì lama e, con lòn che ij mas-cc a l'ero pì pòch, le fumele a së lassavo pijé pì facilment. Quand che ëd neuv mas-cc a son ruvà (j'adolessent a emigro da lë strop andoa a son nà vers d'autre strop), con lòn che coj ch'a-i ero dgià a l'ero nen agressiv, e che le fumele a së concedìo ai neuv ruvà tan-me a j'autre, lorsì a son ëd longh costumasse a ës còdes sossial pasi.

Ancheuj, vint agn apress la maladìa e mòrt dij mas-cc violent, së strop sì a l'é restà nen violent e pòch gerarchisà për rapòrt a j'autre, bele se gnun-e dle sumie d'antlora a-i sia ancor. S'a completo la comparison con la stòria alman-a, con lòn ch'a refleto bin ël period apress 1945, ij resultat ëd s'ëstudi a në lasso ëdcò speré che Hobbes a l'aveissa tòrt e Kant rason. Mach ch'a-i sia nen sèmper damanca ëd na Guera Mondial për trové la stra ëd la pas permanenta.

Silvio Sandrone

FELICE ANDREASI: PIEMONTÈIS DOC

Prim episòdi: a l'era 'l prinsipi 'd mars dël 2002. "M*a dabon ti it ëstas a* Tiòli? M*a alora ven-me a trové a ca mia a* Cortasson!" E mi, un pòch genà: "M*a com i faso*?". E chiel: "A-*i é gnun problema*! Ël *mè numer ëd telefòno a l'é an sla guida*. Telefon-*me*!" Second episòdi: a l'era l'istà dël 2004. Un a intra ant la librerìa andoa i travajo e am dis: "S*enti, volevo chiederti per un libro*..." Peui con n'aria sbëfiosa am fà: "M*a sai chi sono, vero*?!?" É! Belavans i lo savìa pro chi ch'a l'era! I conto ste doe drolarìe përchè a son torname an ment a Natal, quandi i l'hai sentù a la television ch'a l'era andass-ne un monument dël nòst Piemont: Felice Andreasi. Col monsù con la barba bianca che al Teatro Agnelli (an ocasion ëd la presentassion d'un video dedicà a Bruno Lauzi, piemontèis adotiv) am disìa d'andelo a trové a ca soa a l'era chiel. Che gròssa pèrdita për nòsta coltura! Bele se ij Tg e ij giornaj a l'ha fàit a gara për armarché che a l'era fasse conòsse dzortut ant l'ëstòrich D*erby* 'd Milan (con Ij Gufi, Cochi e Renato, Lino Toffolo, e na fërta d'àutri cabaretista), Andreasi a l'era profondament piemontèis. Prima 'd tut për soa manera 'd vive sempe stërmà, lontan da tute le trombëtte dla selebrità. E peui përchè a l'ha mai smentià soe rèis. Belavans, tanti a identificavo soa piemonteisità mach ant la recitassion forsà, paradossal, squasi sbëfiarda dël "P*iemonte*" 'd Giosuè Carducci, che contut a resta na dimostrassion che ij piemontèis a son fin-a bon a pijesse 'd bala se le còse a ven-o fàite an manera inteligenta. Ma chi a l'ha avù la fortun-a 'd vëddlo an teater, miraco a la vijà piemontèisa natalissia 'd quaich ani andarera al Carignan, a peul testimonié dij frisson ch'a fasìa core longh la schin-a con S*quasi n'orassion* ëd Dumini Badalin, e chi a conòss Badalin a sa bin com a sia malfé recité

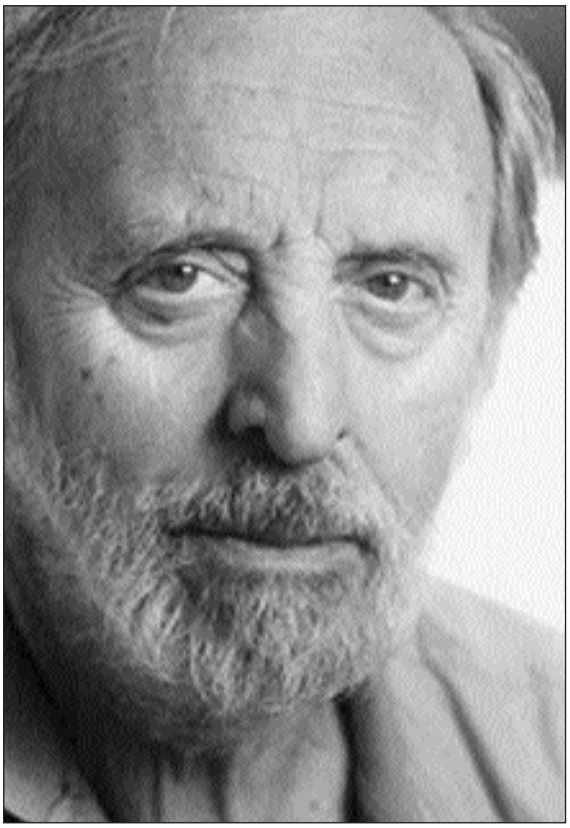

soe poesie sensa soa vos. I veuj nen arcordé tut lòn che Andreasi a l'ha fàit. A-i é staje chi a l'ha falo mej che mi, con pì cognission e pì conossensa. Ator teatral (un titol për tuti: A*spettando Godot*, con Giorgio Gaber e Enzo Jannacci); ator cinematografich (da le pelicole pì legere come S*turmtruppen* a cole pi impegnà coma S*toria di ragazzi e ragazze* 'd Pupi Avati o P*ane e tulipani* 'd Silvio Soldini); cabaretista sureal, con stòrie con un ghëddo tut particolar e virà an sij gieugh 'd paròle (*il capitano che potava ha capotato*). Parland con chi a lo conossìa bin i l'hai savù che ant la vita a l'era coma 'n sël palch. Serio ma nen serios, stralunà, artista a 360° (a venta arcordé che chiel as considerava prima 'd tut un pitor) e profond amant dël Piemont tant da andé a sté an sun brich dël Monfrà astigian. Piemontèis ëd na vira, con le rèis bin fongà an nòsta tèra. Ciao Felice e mersì 'd tut! Ah! Im dësmentiava 'd dive chi ch'a l'era chiel là ch'a l'é rivame an libreria (col ëd "M*a sai chi sono, vero*?!?") A l'é important përchè 'dcò costì a l'é n'esempi 'd piemontèis. I seve pront? A l'era Franco "Oh Franco" Neri. Col che bele s'a l'é nà a Turin a l'é d'origin calabrèisa e donca as sent autorisà a pijé an gir e ij calabrèis e ij piemontèis. Un bel esempi 'd piemontèis d'ancheuj. Pòvri noi!

Paolin Siròt

NA VITA AN SËL PALCH

Conversassion con Dino Trivero

N*a cita stòria ëd vòsta companìa.*
La companìa a l'é naita a la fin dl'otober dël 1994, con tre but: coleghela a na strutura, rapresenté dij test nòstr e andé an gir a porté j'euvre. Fin-a a adess a l'ha portà an sena na desen-a d'euvre për pì ëd 160 repliche an tut.

I *l'eve dij finansiament*?
Noi is finansioma mersì al pùblich e a quàich *sponsor*.

Com a rëspond ël pùblich? Coj ch'a son ij problema?
Për fortun-a ël pùblich a rëspond bin, bele con dj'àut e bass, normaj, a seconda dj'agn. Se a fussa possìbil, a venterìa avèj an continuassion djë spetàcoj neuv; mach che noi i l'oma nen sempe dle novità [Trivero a l'é l'ùnich autor dla companìa], e për sòn i soma costret a redëscheurve dij test vèj. Donca al pùblich a venta mach dije grassie. Autërtant as peul nen disse dle istitussion (ëd na part o ëd n'àutra, a la fin a l'é l'istess): considerand tute le companìe an lenga piemontèisa che a ampinisso ij teatro, as capiss nen come mai a-i sio mach dij contentin a livel finansiari che a servo a gnente.
N'àutr problema a l'é che an Piemont ancheuj ij professionista, an pratica, a son mach doi: Molino e Farassino. Ma dàit che adess Farassino a l'é praticament ritirasse, a-i resta mach Molino, ël qual a la fin djë spetàcoj a dis che dòp a chiel i l'avroma mach pì Mario Merola. Ma a sa nen che a-i son anviron 200 companìe che a fan teatro an piemontèis! Con son i dëscuto nen la bravura dl'òm, ma l'idèja che a-i sia mach chiel a fé teatro an piemontèis a veul dì deje un càuss a le 200 companìe che a recito ancheuj an piemontèis.

E *le oportunità*?
Për l'avnì, la prima ròba che i pensoma ëd fé – ma tant difìcila – a sarìa riesse a atiré dj'ator giovo, përchè se i riessoma nen an col intent lì a l'é difìcil porté anans na tradission, cò për realisé dij copion. Vojautri i l'eve un giornal, che a l'é na gran ròba: dije ai giovo che le companìe piemontèise a-i cerco, fejlo savèj. Përchè peui, gira e toira, it treuve un ch'a fà ël morosòt che a l'ha 45-50 ani e un motiv a-i sarà.
Peui, a venta arformé un pòch nòst teatro, visadì fé quaicòs ëd pì atual. Dësnò la gent a së stofia. Fàcil a dilo, difìcil a felo. Ma ij test a deuvo nen vesse necesariament còmich. Da na part nòst pùblich a preferiss rije, però quaicòs a l'é ancamin ch'a cambia: i vegh che ël pùblich a ancamin-a a aceté ël dramàtich, se bin fàit.
E peui i podoma nen speté che a sia "La Stampa" a interessesse ëd nojautri: se vòstr giornal a diventa na rèj ëd propaganda ëd coste còse, alora sì che i podroma parlé mej ël piemontèis, përchè a vnirà a esse na ròba pì organisà.

Antërvista soagnà da Gianni Davico

Jë spetàcoj a vnì dla companìa "Siparietto di San Matteo":
17/03, Alba, teatro Moretta: S*càndol a l'ombra dël cioché*
08/04, Pinasca, teatro Comunale: S*càndol a l'ombra dël cioché*
19-20/05, Moncalé, teatro San Matteo: N*a tràpola për ij merlo*
26/05, Moncalé, teatro San Domenico Savio: S*càndol a l'ombra dël cioché*

La companìa a organisa cò na rassegna an sò teatro:
22/04, Ij Braghèis ëd Bra: Ë*l misteri dle reuse*, d'Aldo De Benedetti
29/04, Ij malintèis ëd Borgaret: L*et a tre piasse*, ëd Vittorio Rustichelli
06/05, La bela Maria ëd Cavalion: L*a camola dla gelosìa*, ëd Carlo Gallo
13/05, La nuova filodrammatica ëd Carrù, N*a fëtta a pr'un a fà mal a gnun*,
19-20/05, Siparietto di San Matteo: N*a tràpola për ij merlo*, ëd Secondino Trivero

ARVANGIA!

Sa session d'"é!" a conten ëd fait e d'informassion vèj e interessant, ma nen indispensabij për la vita ëd tuti ij di. Giusta lòn ch'a-i va da lese quand che i seve setà ant ël bagn.

Ël mòt ëd John Fitzgerald Kennedy a l'era: "pijeve nen la testa, pijeve l'arvangia". Tuit noiautre, a un moment o n'autr, i l'oma avù maitass ëd fela voghe a quaidun. Si a-i é sinch reportage ëd gent (e un lapin) ch'a l'han falo dabon.

Sparé nen. Doi mafios, James Gallo e Joe Conigliaro, a l'avìo avù la faita ëd massé Vinny Ensuelo, n'autr mafios, ch'a-j disìo ëdcò Vinni Ba Ba. Ël 1 ëd Novèmber 1973 a l'han ciapalo an Columbia Street, a Brooklyn, e a l'han carialo ans n'auto. Gallo a l'era setà a banda drita d'Ensuelo pontandje na pistòla, Conigliaro a l'era a banda snistra e a tnisìa ël përzoné sot tir. L'auto a l'ha sbandà fòrt, e ij doi mafios a son sparasse un l'autr. Tan-me contà dal Daily News "Conigliaro, ciapà ant la spin-a, a l'é restà paralisà. Vira agn apress, Vinni Ensuelo a l'ha mandaje ëd baterie për la cadrega a roe a Conigliaro, con giontà un bijèt ch'a disìa 'Va a pont! Da tò grand amis Vinni Ba Ba'" (*Remarkable Events, ëd John Train*).

Për quaich centim. N'òm mal forgià a l'é intrà ant la US Bank of Washington a Spokane, ciamandje a la cassa s'a podija cambieje un bijèt da un dòlar an moneda për ël parch-méter. La madamin a l'ha arfudà. L'òm a l'ha ciamà ëd parlé con un supervisor, ch'a l'ha ëdcò arfudà. Alora, l'òm ëd 59 agn a l'ha decidù ëd gavé tut sò arzan da sa banca lì – un milion ëd dòlar – e ëd butelo ant la banca an facia. "Ch'it l'abie un dòlar o un milion ans ël cont, a l'é ël mìnim ëd bel deuit che a të cambio ij sòld për parchegé", a l'ha dit (UPI, 21 *ëd Fërvé* 1989).

Esse McLeanà. An 1974, apress tre stagion tan-me ël colonel Henry Blake ant ël telefilm M*A*S*H, ëd la television CBS, McLean Stevenson a l'ha anonsià d'amblé ch'a passava a la NBC. Ël produtor dël telefilm a l'ha rangialo da bin. D'apress ël Washington Post, a Hollywood as disìa che "Ans ël set a l'avìo talment an ghignon Stevenson, che a l'han scrivù n'episòde andova Blake a murìa, për esse sicur ch'a sarìa tornà an gnun-e manere". Vint agn pì tard ël San Francisco Chronicle a scrivìa: "Esse McLeanà a veul dì esse campà fòra completament e definitivament, e con gròss darmage televisiv. L'espression as dòvra mach për j'ator gram e nen arconossent, e a ven da McLean Stevenson, ch'a vorìa andessne da M*A*S*H. Sò produtor anrabià a l'ha fait monté ël personage ëd Stevenson, Henry Blake ant un elicopter e peui a l'ha falo droché".

Litre da l'infern. Quand che l'avocat Theresa McConville a l'ha vendù un tòch ëd teren ant la Ventura County dël 1985, Reynaldo Fong, n'anestesist dël pòst a l'era smonusse ëd catelo, ma la proprietaria a l'ha avù pì car vendlo a quaidun d'autre. Fong a l'é vnuje la flin-a, e a l'ha studià na neuva forma d'arvangia. Des agn durant, a l'ha sot-scrivù squasi *sent mila* abonament a giornaj e arviste a nòm ëd Madama Conville. A l'ha ëdcò comandà për chila un frigo – da paghé a la consigna. An des agn, la vitima a l'ha spendù sinquanta mila dòlar për anulé e dé andaré tut (*Forbes*, 5 *ëd Giugn* 1995).

Cassador Cassà. Davzin Louisville, Kentucky, un lapin a l'ha slongà na piòta fòra d'un sacapan d'un cassador e a l'ha tirà la dëscrica dël fusil, sparandje ant un pé (*New Yorker*, *Magg* 1947).

Gavà da *Uncle John's Biggest Ever Bathroom Reader* dël *Bathroom Readers Institute*. © 2002 ëd *Bathroom Readers' Press*. www.bathroomreader.com. Reproduvù con soa permission. I peule trové tuti ij lìber ëd *Barba John* an anglèis e an italian sota www.internetbookshop.it/.

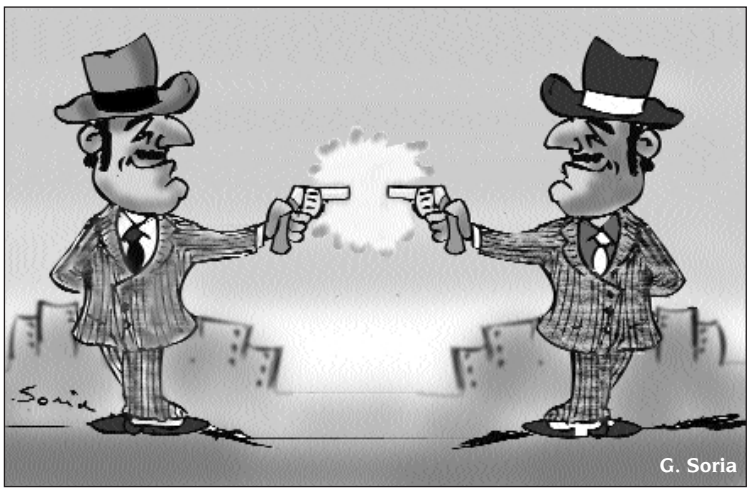

G. Soria

I vorìa dì lòn ch'a më smija l'"é!". A l'é bel e brav come ij matòcc dël mè pais, cò an bianch e nèir. E se i l'avreve un pò pì ëd sòld, lassé perde ij colorin e gionté pitòst na pagina, ch'a l'é pì amportant!
N'autra ròba: sagrineve nen tant. Për dabon che jë sgnor Triston e Piansina i lo foma dagià tuti nojautri (che ël nòst caràter piemontèis a l'é ben magonant) e për sòn l'"é! " a l'ha da esse content e otimista! Fòrsa e coragi!
Dzora l'atualità: magara as podèissa caté tute le smane un giornal d'opinion parej! Lòn ch'a më smija che a fà da manca a l'é na linea editorial sicura, come che anvece i l'eve dzora ël tema dla politica dla lenga e dl'insegnament, andoa che i pòrte anans un discors da un nùmer a l'autr. An sël tema art-coltura-lenga: com che i l'eve fàit tante vire con la pitura, a sarìa bel tiré fora dle stòrie ch'a përmëtto ëd conté nòst pais, ch'a l'é parej, e për sòn a l'ha sò coltura, ch'as conta për mes dla sò lenga. Për fé n'esempi: ant l'ùltim nùmer as parla dle rèis dla pitura, e via parej, e as pòrto tanti esempi... a mi am piasrìa che sòn as dovrèissa cò për dì che ant ël tal pòst a-i é so-sì, ch'a l'é un fàit coltural significativ për lo-là, ch'it peule andé lì an costi orari, e pen-a daré a-i é n'autra ciadeuvra da vëdde... fé na pagina tan-me na guida, magara da s-cianché e portesse dapress për andé a fesse un gir! Steme alégher!

Mimo Brusaferri

L'amis Nato Canini, da Coni, an manda na bela testimoniansa ëd tre masnà ch'as avzin-o al piemontèis. Mersì a le cite, a Nato e a la profëssorëssa Anna Daniele.

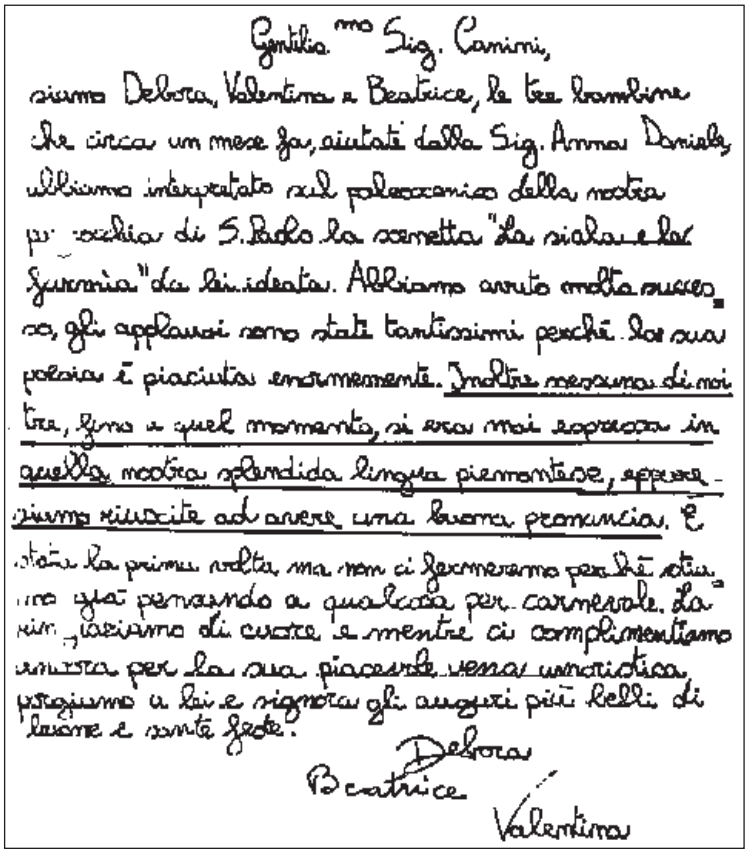
Gentilissimo Sig. Canini,
siamo Debora, Valentina e Beatrice, le tre bambine che circa un mese fa, aiutate dalla Sig. Anna Daniele, abbiamo interpretato sul palcoscenico della nostra parrocchia di S. Paolo la scenetta "La sialia e lar Gurmia" da lei ideata. Abbiamo avuto molto successo, gli applausi sono stati tantissimi perché la sua poesia è piaciuta enormemente. Inoltre nessuno di noi tre, fino a quel momento, si era mai espressa in quella nostra splendida lingua piemontese, eppure siamo riuscite ad avere una buona pronuncia. È stata la prima volta ma non ci fermeremo perché stiamo già pensando a qualcosa per carnevale. La ringraziamo di cuore e mentre ci complimentiamo ancora per la sua piacevole vena umoristica, porgiamo a lei e signora gli auguri più belli di buone e sante feste.
Debora
Beatrice
Valentina

"é!„ as treuva nen dal giornalé. As peul avèj mach për abonament o da costi libré sì:

* **Piemonte in Bancarella,** corso Siccardi 4, Turin, tel. 011 53.39.32
* **Dora Grossa,** via Garibaldi 11 bis, Turin
* **Piemontese Centro Audiovisivi,** via S. Secondo, 11/G, Turin
* **Banco libri Il Punto,** piazza Statuto 3, Turin
* **Il Punto - Piemonte in Bancarella,** corso Torino 100, Rivareul

Pinòt - ëd Gianni Soria

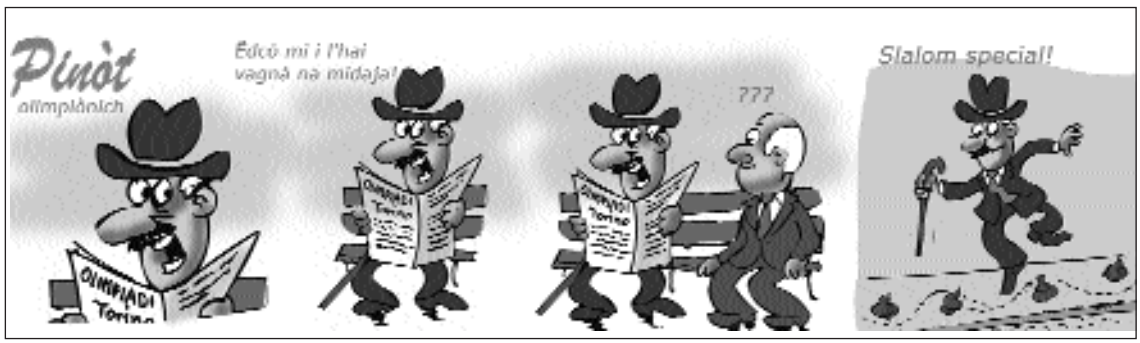

La Losna
Associazione Culturale Piemontese
Torino - Corso Luigi Einaudi, 30

Il nostro progetto

Una **Banca della Cultura Piemontese**, intesa come biblioteca virtuale fruibile via internet, in cui raccogliere quanto di più significativo è stato scritto in lingua piemontese o comunque sulla cultura e la lingua piemontesi.
Sfruttare le potenzialità delle tecnologie più avanzate, per conservare e sviluppare il patrimonio culturale e linguistico del Piemonte, quale insostituibile presidio della nostra identità.

I nostri collaboratori

Per lo sviluppo del nostro progetto ricerchiamo la collaborazione di persone aventi le seguenti caratteristiche:

- lingua piemontese parlata correntemente
- cultura generale di livello universitario, preferibilmente di tipo umanistico
- buona esperienza nell'utilizzo di strumenti informatici (Word)
- forte motivazione per attività di carattere culturale, supportata da adeguate competenze tecnologiche.

Un'esperienza maturata in ambito redazionale, per quanto non essenziale, sarà fortemente apprezzata.
La collaborazione proposta è da intendersi a tempo parziale con impegni su singoli progetti, senza escludere sviluppi più impegnativi per soggetti particolarmente idonei.
La sede delle attività è in Torino; il tipo di lavoro proposto è tuttavia compatibile con una presenza distribuita sul territorio regionale, nella misura in cui potrà avvalersi di idonei collegamenti telematici.
Il compenso previsto per l'attività qui proposta sarà definito in relazione alle caratteristiche e alla disponibilità dei singoli candidati.

Ulteriori informazioni sono disponibili sul sito **www.piemunteis.it**
Le persone interessate sono pregate di segnalare il loro profilo, in lingua italiana o piemontese, specificando tutti gli elementi utili per una prima valutazione delle candidature; il successivo eventuale colloquio dovrà comunque svolgersi anche in lingua piemontese.

Spedire a: losna@piemunteis.it
La Losna - Corso Luigi Einaudi, 30 - 10129 Torino